

Univerzita Hradec Králové
Filosofická fakulta
Katedra politologie

**Analýza zrcadlení trendů zahraničních volebních reforem ve volebních
reformách České republiky**

Bakalářská práce

Autor: Patrik Palátka

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Patrik Palátka

Studium: F18BP0097

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Analýza zrcadlení trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky.**

Název bakalářské práce: Analysis of the reflection of the foreign electoral reforms trends in the electoral reforms in the Czech Republic.

AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce je zmapování a především analyzování reflexe trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky. Otázkou a zároveň cílem práce je pak zjištění, jestli volební reformy v České republice reflektují trendy volebních reforem ve vybraných zemích postkomunistické Evropy. K zodpovězení naší výzkumné otázky a cíle využijeme samotné návrhy vybraných volebních reforem, ať už implementovaných či nikoli, a zdůvodňování jejich použití. Práce je strukturována do dvou částí. V teoretické části bude po představení typologie volebních systémů (s důrazem na listinný poměrný systém) věnována pozornost identifikaci sledovaných znaků, podle kterých zjistíme zrcadlení reforem (aktéři, důvody a nástroje reforem). V analytické části budou konkrétně představeny vybrané volební reformy a jejich návrhy, ve kterých budou tyto znaky hledány. Nakonec dojde ke srovnání nalezených znaků, podle kterých určíme zrcadlení trendů reforem.

Bureš, Jan et al. 2012. Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému. Praha: Grada Publishing, a. s. Charvát, Jakub. 2013. Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada Publishing, a. s. Renwick, Alan. 2010. The Politics of Electoral Reform. Changing the Rules of Democracy. New York: Cambridge University Press. Shugart, Matthew a Wattenberg P., Martin, eds. 2003. Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?. New York: Oxford University Press. Šedo, Jakub. 2007. Volební systémy postkomunistických zemí. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Anotace:

Tématem bakalářské práce je zmapování a především analyzování reflexe trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky. Otázkou a zároveň cílem práce je pak zjištění, jestli volební reformy v České republice reflektují trendy volebních reforem ve vybraných zemích postkomunistické Evropy. K zodpovězení naší výzkumné otázky a cíle využijeme samotné návrhy vybraných volebních reforem, ať už implementovaných či nikoli, a zdůvodňování jejich použití. Práce je strukturována do dvou částí. V teoretické části bude po představení typologie volebních systémů (s důrazem na listinný poměrný systém) věnována pozornost identifikaci sledovaných znaků, podle kterých zjistíme zrcadlení reforem (aktéři, důvody a nástroje reforem). V analytické části budou konkrétně představeny vybrané volební reformy a jejich návrhy, ve kterých budou tyto znaky hledány. Nakonec dojde ke srovnání nalezených znaků, podle kterých určíme zrcadlení trendů reforem.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.5.2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

.....

Patrik Palátka

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce Mgr. Petře Vodové, Ph.D., která mi poskytla cenné rady a řadu užitečných připomínek.

ANOTACE

Palátka, Patrik. 2021. *Analýza zrcadlení trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky*. Hradec Králové: Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. Bakalářská práce.

Tématem bakalářské práce je zmapování a především analyzování reflexe trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky. Otázkou a zároveň cílem práce je pak zjištění, jestli volební reformy v České republice reflektují trendy volebních reforem ve vybraných zemích postkomunistické Evropy. K zodpovězení naší výzkumné otázky a cíle využijeme samotné návrhy vybraných volebních reforem, ať už implementovaných či nikoli, a zdůvodňování jejich použití.

Práce je strukturována do dvou částí. V teoretické části bude po představení typologie volebních systémů (s důrazem na listinný poměrný systém) věnována pozornost identifikaci sledovaných znaků, podle kterých zjistíme zrcadlení reforem (aktéři, důvody a nástroje reforem). V analytické části budou konkrétně představeny vybrané volební reformy a jejich návrhy, ve kterých budou tyto znaky hledány. Nakonec dojde ke srovnání nalezených znaků, podle kterých určíme zrcadlení trendů reforem.

Klíčová slova: reforma, volební systém, trend, reflexe

ANNOTATION

Palátka, Patrik. 2021. *Analysis of the reflection of the foreign electoral reforms trends in the electoral reforms in the Czech Republic*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové. Bachelor Thesis.

The topic of the bachelor thesis is to map and especially analyze the reflection of trends in foreign electoral reforms in the electoral reforms of the Czech Republic. The question and at the same time the aim of the work is to find out whether electoral reforms in the Czech Republic reflect the trends of electoral reforms in selected countries of post-communist Europe. To answer our research question and goal, we will use the proposals of selected electoral reforms, whether implemented or not, and justification of their use.

The work is structured into two parts. In the theoretical part, after the introduction of the typology of electoral systems (with emphasis on the proportional system), attention will be paid to the identification of the monitored features, according to which we find a reflection of reforms (actors, reasons and tools of reforms). The analytical part will specifically present selected electoral reforms and their proposals, in which these features will be searched. Finally, the found features will be compared, according to which we determine the reflection of reform trends.

Keywords: reform, electoral system, trend, reflection

OBSAH

Úvod.....	8
1. Typologie volebních systémů.....	11
2. Systém voleb užívaný v ČR.....	14
2.1 Listinný poměrný systém.....	14
2.1.1 Změna volebního zákona 2021	17
2.2 Základní problémy a kritika voleb do dolní komory	18
3. Volební inženýrství.....	21
3.1 Identifikace sledovaných znaků volebních reforem	22
3.1.1 Aktéři.....	23
3.1.2 Důvody a cíle	24
4. Metodologie analýzy	27
5. Vybrané volební reformy ČR	28
5.1 Reforma „tolerančního patentu“	29
5.2 Reforma druhé Topolánkovy vlády	31
5.3 „Další fáze“ volebních reforem v ČR	34
5.3.1 Zemanova reforma	35
5.3.2 Demokracie 2.1	36
5.4 Shrnutí reforem ČR.....	37
6. Vybrané zahraniční země a jejich volební reformy	38
6.1 Slovensko.....	39
6.1.1 Tabulkové shrnutí reforem Slovenska.....	40
6.2 Polsko.....	41
6.2.1 Tabulkové shrnutí reforem Polska	43
6.3 Estonsko.....	43
6.3.1 Tabulkové shrnutí reforem Estonska.....	44
6.4 Lotyšsko.....	44
6.4.1 Tabulkové shrnutí reforem Lotyšska.....	46
7. Srovnání znaků volebních reforem	46
Závěr	55
Zdroje	57
Seznam tabulek	64
Seznam příloh.....	65

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá výzkumem na téma reflektování trendů zahraničních volebních reforem v reformách volebního systému České republiky.

Hlavním cílem bakalářské práce je tedy zjištění znaků reflektování trendů volebních reforem ze zahraničí na volebních reformách v České republice. K dosažení cíle představované bakalářské práce využiji mimo reforem českých i samotných zahraničních reforem, konkrétněji je práce zaměřena na reformy především provedené v postkomunistických zemích. „Oblast evropských postkomunistických zemí se těší zvláštní pozornosti, neboť v ní mohou čeští badatelé využívat zkušeností a informací, které jsou jim vzhledem k české příslušnosti k sovětskému bloku snáze dostupné a srozumitelné.“ (Šedo, 2007, p. 5). Výběr je ale dále specifický v tom, že se zaměřujeme pouze na země uskupení V4 a Pobaltských republik. Výběr dále soustředíme na státy využívající systém poměrného zastoupení (stejně jako v České republice), do kterého například Maďarsko s jeho specifickým smíšeným systémem popsaném v několika publikacích (Klíma, 1998, pp. 223–224; Shugart & Wattenberg, 2003, p. 15; aj.), nezapadá, a tudíž není do výběru zařazeno (podobně jako Litva). Mezi srovnávané země bude tedy patřit Slovensko, Polsko, Estonsko a Lotyšsko. V těchto reformách se budeme následně snažit nalézt relevantní znaky pro naši práci, které ke konci podrobíme analýze. Relevantní znaky reforem určíme modifikovanými Shugartovými faktory (tj. důvody k reformě), publikovanými prvotně v knize s názvem „Mixed–Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?“ (Shugart & Wattenberg, 2003) a případně aktéry, kteří reformy iniciovali. Tyto dva hlavní znaky budou doplněny o znak třetí, který je určen nástroji reformy, podle kterého se snaží reforma dojít ke svému odůvodnění. Analýza dat nám umožní dojít k požadovanému závěru a umožní taktéž možnost náhledu na budoucí vývoj změn volebního systému v ČR, kde při analýze budou srovnány sledované znaky volebních reforem. Důležitým poznatkem k výzkumu v této bakalářské práci je, že zvolené téma zaměřujeme na změny volebního systému/voleb do dolní komory parlamentu, které se řadí do tzv. voleb „primárních“ (viz dále). Časově se pak budeme pohybovat přibližně od

roku 1996 po současnost, kde v tomto časovém období zmíníme pouze nejrelevantnější výběr reforem. V práci se budeme zabývat zejména reformami provedenými (to se týká především a v první řadě reforem zahraničních), z důvodu zjištění reflexe trendu (tzn. zdali jsou reformy a hlavně jejich důvody, zpoza hranic zrcadleny v reformách českých).

Téma výzkumu práce jsem zvolil s ohledem na neustále, a takřka periodicky se opakující téma reformy způsobu voleb do poslanecké sněmovny v České republice. Jak udává například Ladislav Cabada: „Diskuse o podobě volebního systému pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky představuje nejpozději od roku 1998 jedno z nejvýznamnějších témat české politologické debaty.“ (Cabada, 2013, p. 218). Téma ovlivnil taktéž ten fakt, že se výzkum zkoumané problematiky často zaměřuje pouze na reformy v jedné oblasti, v tomto případě na ČR, případně zmiňuje pouze ovlivnění reforem fungujícím zahraničním volebním systémem. Příkladem může být práce Jakuba Charváta s jeho srovnávací analýzou politiky reforem v Československu a České republice po roce 1989 (Charvát, 2013). Výhoda této práce spočívá tedy v tom, že své zaměření na reformy v ní, rozšiřují i mimo oblast České republiky a pracují s návrhy reforem namísto fungujících volebních systémů. Další výhodou této práce je její zařazení do moderního přístupu výzkumu problematiky, kdy zejména vychází z jednoho nejvíce pokročilého pokusu o uchopení fenoménu volebních reforem (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009, p. 104) M. S. Shugarta (Shugart & Wattenberg, 2003; Shugart, 2008).

Členění bakalářské práce bude vyplývat z naznačeného postupu výzkumu výše. Nejprve představím základní typologii volebních systémů jako primární východisko pro zpřehlednění zkoumané oblasti tématu. Tato část může také posloužit na upozorování posunu (při návrhu úplné změny volebního systému) do jiné kategorie systémů. Jako příklad se zde může okrajově uvést návrh na změnu volebního systému v České republice na většinový Přemyslem Sobotkou a Karlem Schwarzenbergem již během předvolební kampaně v roce 2012 (Frantová, 2013). Část dále rozvedu a zaměřím na listinný proporční systém z důvodu využívání tohoto systému při volbách do dolní komory České republiky. Vzhledem k novým změnám za rok 2021 ve volebním systému využívané Českou republikou, pasáž rozšířím

právě o tyto nejnovější změny. Změny nejsou záměrně implementovány do popisu využívaného systému kvůli jejich „novosti“. Nakonec bude možné upozorovat i některé problémy/kritiku používaného systému, čímž si v práci zjednoduším možný přehled důvodů k návrhu reformy (hlavně České republiky) dle upravených Shugartových faktorů (Shugart & Wattenberg, 2003).

V další části se zmíním nejprve o volebním inženýrství rozšířeném o tzv. reformní vlny, které podobně jako základní typologie volebních systémů umožní zpřehlednit oblast zaměření výzkumu u představených reforem. Následně plynule navážu na důležitou identifikaci zkoumaných znaků volebních reforem. Tato teoretická část hraje zásadní roli pro pozdější analýzu, kde zmíněné identifikátory budu vyhledávat jak v případech zahraničních volebních reforem, tak i v případech reforem v českém prostředí. Mezi hledané relevantní znaky zařadím reformní iniciátory dle Alana Renwicka (Renwick, 2010) a primárně důvody/cíle k reformám vycházejícím z modifikovaných inherentních faktorů (Shugart, 2008). Mezi znaky taktéž zařadím nástroje reformy, díky kterým se mělo dojít/došlo k normalizaci užívaného volebního systému.

Poslední část teoretické části práce věnuji samotné metodologii využívané v následující analytické části. Zde popíšu postup výzkumu a využití teoretických východisek, zejména zmiňovaných znaků reforem. Díky dodržení stanoveného postupu posléze dojdou k cíli bakalářské práce, tj. zjištění reflexe skrze srovnání důvodů, iniciátorů a nástrojů reforem.

Následující analytická část má za účel zkoumat specifické příklady volebních reforem v České republice a v zahraničí. Prvotně se zaměříme na Českou republiku a její případy. Zde budeme vycházet z období popsaných Jakubem Charvátem (Charvát, 2013), doplněných o nejznámější „další/nové“ reformy a jejich návrhy ve sledovaném období. Posléze jsou vybrány reformy ze zahraničí dle daných specifík (viz výše v úvodu). V této části budeme vycházet z „pravidel“ pro výzkum v metodologické části. Záměrem bude tak především nacházení sledovaných znaků ve zmíněných reformách, znovu tj. nástroje, iniciátoři a důvody k reformě.

Poslední částí bakalářské práce bude slíbené srovnání nalezených znaků v českých volebních reformách a ve vybraných reformách

zahraničních. Díky této případové analýze nalezneme shodné nebo rozdílné části reforem (hlavní identifikátory), díky kterým následně dojdeme ke sledovanému výsledku a posléze i závěru, vč. budoucímu předpokladu vývoje reforem do dolní komory parlamentu ČR. Toto srovnání bude více specifikováno v metodologické části práce před částí analytickou. Dosažené výsledky nakonec budou znamenat zjištění míry reflexe zahraničních reforem v reformách České republiky.

1 TYPOLOGIE VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

V této sekci práce určíme základní typologii využívaných volebních systémů. Pro náš výzkum je začít s rozdělením volebních systémů zcela logické, neboť nabízí možnost získat alespoň základní přehled rozdělení systémů voleb, u kterých může dojít k návrhu reformy. Celkově tudíž logicky umožní zpozorování případného posunu do jiné části představeného kategorického rozdělení a pochopení jeho základní myšlenky fungování.

Další oddíl práce následně blíže věnujeme základu systému voleb v České republice, který je důležitý pro pochopení návrhů reforem a jejich důvodům, které jsou hlavním sledovaným znakem. Právě systému ČR bychom měli nejlépe porozumět i vzhledem k cíli práce, tj. nalezení důkazů o zrcadlení vybraných zahraničních volebních reforem v navrhovaných českých volebních reformách. Zde potřebuji zmínit, že popisovaný systém je platný pro aktuální dobu (nepočítáme změnu 2021). Jedná se tedy o popis systému, který vznikl v průběhu času a průběhu reforem. Takto představený systém slouží k pochopení výsledku vzniklému z představených reforem (reformy tudíž měnily pouze jeho části). Pokud by reforma měnila celkový typ systému, pak by systém před reformou samozřejmě představen vždy byl. Pro účely bakalářské práce postačí představení použitých volebních systémů v ČR se zaměřením na listinný poměrný systém v dolní komoře Parlamentu.

Faktorem, který nás zaměřuje na parlament, resp. pouze na dolní komoru, je rozdělení voleb do dvou typů. Jedná se o volby prvního a druhého řádu dle Karlheize Reifa a Hermanna Schmitta (Reif & Schmitt, 1980). Takzvané volby druhého řádu jsou dle nich méně důležité, protože ovlivňují výsledky pro instituce na nižší úrovni správy. Naopak volby prvního řádu

neboli „hlavní volby“, umožňují voličům rozhodnout přímo o lidech, kteří budou u moci (Reif & Schmitt, 1980, pp. 8–9). Do prvního řádu voleb podle definice lze tedy zařadit mimo jiné i volby do dolní komory České republiky, kterými se práce zabývá.

Díky novým změnám volebního systému za rok 2021 v České republice, úryvek rozšiřuji o tyto nejnovější změny.

Následně pro zefektivnění pochopení důvodů reforem, které udávají jednotliví aktéři (vycházejícím z inherentních faktorů viz dále), vše doplňuji o základní naznačení problémů/bodů kritiky využívaného systému voleb do dolní komory parlamentu ČR.

Ovšem ani typologie/klasifikace volebních systémů nemůže zůstat bez povšimnutí. Existuje totiž řada přístupů, dle kterých bychom mohli rozdělení systémů zformulovat. Příkladem může být například práce Pippy Norrisové (Norris, 2004), Reina Taagepera (Taagepera, 2007) a mnoho dalších. Klasifikaci navíc můžeme provést v takzvané mezistranické a vnitrostranické dimenzi. Mezistranická dimenze říká, jakým způsobem budou rozděleny mandáty mezi jednotlivé politické strany a hnutí. Lze díky ní rozlišovat volební systémy na základě používané volební formule, tj. většinové, proporční, semiproporční a smíšené. Naopak vnitrostranická dimenze udává, jakým způsobem jsou mandáty přerozděleny mezi jednotlivé kandidáty. Díky ní lze posléze rozlišovat systémy zaměřené na jednotlivé kandidáty nebo konkrétní politické strany/listiny (Bureš, Charvát, Just & Štefek, 2012, pp. 185-186).

Pro tuto práci využijeme klasifikaci provedenou v publikaci „Volební systémy“ od Romana Chytilka a spol., sestavenou Jakubem Šedem (Chytil et al., 2009). Autoři shrnují svou klasifikaci na základě kritéria způsobu přerozdělování mandátů na úrovni volebního obvodu. Díky tomuto přístupu dochází v převážné většině k objektivně rozlišitelným volebním systémům včetně volebních systémů smíšených.

Udávají se tedy systémy: 1. Většinové – všechny mandáty na úrovni stanoveného volebního obvodu jsou přerozdělovány jedné kandidátní listině (jednomu kandidátovi, pokud jsou v jednomandátovém obvodu). 2. Poměrné – na úrovni volebního obvodu se poměrně dělí mandáty v souladu s poměrem hlasů kandidátek. 3. Semiproporční – na úrovni volebního obvodu se

přiděluje mandát kandidátům s největším počtem hlasů bez ohledu na poměr hlasů, avšak není zaručen zisk veškerých mandátů jedné kandidátní listině.

4. Smíšené – část mandátů je přerozdělena dle většinového systému a část dle systému proporčního (podmínkou je reálný vliv obou způsobů na výsledný vzhled přerozdělení mandátů) (Chytilík et al., 2009, p. 47).

Ovšem autoři pokračují dále na členění typologie do dalších subkategorií dle jednotlivých volebních formulí (Chytilík et al., 2009, p. 48). Toto členění tedy představuje základní přehled všech systémů a navíc umožní případný zpětný náhled na možný posun volebního systému v jeho kategorizaci.

1. Většinové

- a. Systém prvního v cíli
- b. Dvoukolové (vícekolové) hlasování
- c. Doplnkové hlasování
- d. Alternativní hlasování
- e. Blokované hlasování

2. Semiproporční

- a. Schvalující hlasování
- b. Bordovo hlasování
- c. Neomezené hlasování
- d. Limitované hlasování
- e. Kumulované hlasování
- f. Systém jednoho nepřenosného hlasu

3. Poměrné

- a. Systém jednoho přenosného hlasu
- b. Listinné poměrné volební systémy
- c. Personalizované poměrné volební systémy

4. Smíšené

- a. Závislé kombinace
- b. Supersmíšený systém
- c. Nezávislé kombinace

2 SYSTÉM VOLEB UŽÍVANÝ V ČR

V České republice se v rámci voleb používají pouze dvě základní kategorie volebních systémů, ze kterých navíc pro účely práce vyberu pouze některé typy. V ČR to jsou systémy většinové a poměrné, kde se u většinových systémů využívá dvoukolový většinový systém. U poměrných volebních systémů se využívá podtyp listinného poměrného volebního systému.

Zásadním rozdílem mezi těmito dvěma systémy je ten, že se většinový systém snaží stanovit jasného vítěze svobodné soutěže, kdežto poměrný volební systém usiluje o zachování spravedlivého rozdělení mandátů dle voličských hlasů a jejich matematickému přepočtu (Bureš et al., 2012, p. 186). Prakticky však nelze dosáhnout stoprocentního přerozdělení mandátů. Poměrné volební systémy tudíž ani neusilují o přesné vyjádření proporcionality, nýbrž „pouze“ směřují k tomu přerozdělovat mandátová křesla poměrným způsobem k podílu hlasů voličů účastnících se voleb (Klokočka, 1991, p. 82).

2.1 Listinný poměrný systém

Tato sekce bakalářské práce se bude více věnovat volbám již zmiňovaného prvního řádu (Reif & Schmitt, 1980) v České republice. Těmito volbami jsou myšleny volby do dolní komory Parlamentu ČR. Systém, který zde popisují i s odůvodněním (platí i pro později představené užívané systémy v zahraničí před reformami), je zmíněn výše u první kapitoly. Tento systém platil beze změn od roku 2010 po současnou změnu v roce 2021. Nicméně však jeho základy můžeme nalézt už ve volebním systému roku 1995 (Bureš et al., 2012, p. 209).

Volby do obou komor parlamentu se samozřejmě konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Volby do Poslanecké sněmovny (dolní komora) se pak dle Ústavy ČR (čl. 18) konají podle zásad poměrného zastoupení (Česká republika, 1992). Aktivní volební právo je od věku 18 let a pasivní volební právo do Poslanecké sněmovny je 21 let (Vodička & Cabada, 2011, p. 174).

Poslanecká sněmovna je volena, jak již nadpis napovídá, listinným poměrným systémem. Existují zde tudíž stranické kandidátní listiny. Tyto listiny se následně liší dle možnosti rozsahu možností voličů vybírat své kandidáty v rámci těchto listin. Jedná se o princip, do jaké míry má volič možnost měnit pořadí stranických kandidátů na stranické listině nebo vybírat své kandidáty z více listin. Díky tomu můžeme rozlišit kandidátní listiny volné, vázané a přísně vázané (Bureš et al., 2012, p. 190). Česká republika se svým systémem spadá do vázaných kandidátních listin, kde má volič možnost označit jednoho či více kandidátů v rámci jedné zvolené kandidátní listiny. Kandidáti následně získávají přednostní hlasy, díky kterým se mohou posouvat výše na kandidátních listinách, a tím zvyšovat svou šanci na zvolení (Bureš et al. 2012, p. 191). V České republice může volič využít až čtyř preferenčních hlasů (Vodička & Cabada, 2011, p. 255).

Již bylo řečeno, že v praxi není uskutečnitelné, aby proporčním systémem kandidáti získali přesné hlasy voličů, což je logicky způsobeno i počtem rozdělovaných křesel na počet možných voličů. Pro co nejpřesnější rozdělení mandátů se tedy využívají buď tzv. volební kvóty (metoda největších zbytků), nebo volební dělitele (metoda nejvyšších průměrů) (Farrell, 2001, p. 71). V České republice se pro volbu do dolní komory využívá metoda volebního dělitele, kde je využíván takzvaný d'Hondtův dělitel. Vše je založeno na principu, že se počet získaných voličských hlasů jednotlivých kandidátních listin dělí konkrétní řadou dělitelů, v tomto případě řadou n (1;2;3;4...) (Bureš et al., 2012, pp. 194-195).

Co se týče volebních obvodů a jejich velikostí, rozumí se tím počet mandátů rozdělovaných v konkrétním obvodu. Mandáty, které připadají na jednotlivé kraje, se v České republice přerozdělují na základě počtu odevzdaných hlasů pomocí d'Hondtova dělitele v jediném celorepublikovém skrutiniu. Rozdělení mandátů mezi volební kraje určuje tzv. republikové číslo, které se rovná podílu všech platných hlasů v krajích a počtu poslanců. Výsledným číslem se posléze dělí počet platných hlasů v každém kraji. Z praxe: čím větší je volební obvod (čím více se v něm rozděluje mandátů), tím více stran má šanci prosadit se (Bureš et al. 2012, p. 195). Díky tomuto efektu se následně mohou rozdělovat volební obvody dle velikostí na velké, malé a střední (Cabada et al., 2002, p. 286). Česká republika je při volbách

do dolní komory rozdělena na 14 volebních obvodů dle svých krajů (volební kraje), podle kterých se rozděluje celkové množství mandátů (200) (Česká republika, 1995). Jak se dozvíme později, velikost volebních obvodů bude ve volebním inženýrství České republiky také projednávána.

Poslední důležitou proměnnou v českém volebním systému do dolní komory parlamentu je tzv. uzavírací klauzule. U nás to je při samostatné kandidatuře strany 5% a při koaliční kandidatuře 10%, 15% atd. (Vodička & Cabada, 2011, pp. 175-176). „Všechny kandidující subjekty, jež hranici uzavírací klauzule nepřekonají, nepostupují do skrutinia a jsou vyřazeny z boje o poslanecké mandáty.“ (Bureš et al., 2012, p. 199). Účinkem klauzule je tudíž zabránění přílišné fragmentace politického spektra. Navíc může být určena na různých úrovních volebních území (celkové území nebo i krajů) (Bureš et al., 2012, pp. 199-200). Ovšem ani po překonání uzavírací klauzule nemusí politické uskupení získat zastupitelský mandát. Je totiž nutné, aby dané uskupení navíc překonalo tzv. přirozený práh, který je určen mnoha proměnnými (velikost volebních obvodů, metoda přepočtu hlasů, počet postupujících politických uskupení aj.) (Lebeda, 2001, pp. 134-149).

Celkově volební systém dolní komory České republiky shrnují následující obrázky převzaté tabulky (výjimka v preferenčních hlasech, kdy platí čtyři hlasy namísto dvou):

Obrázek č. 1:

země	klasifikace země dle Freedom House	klasifikace volebního systému	Počet mandátů	Volební obvody		
				počet	křesla	průměr křesel
Česká republika	F	Listinný poměrný volební systém	200	14	5–25	14,3

Zdroj: Chytilík et al., 2009, p. 325

Obrázek č. 2:

Forma kandidatury	Forma hlasování	Rovina přerozdělení křesel	Technika přerozdělení křesel
vázané kandidátky	volba kandidátky (dva preferenční hlasy)	vicemandátový obvod	klauzule pro jednu stranu 5 %, pro koalici dvou stran 10 %, koalice 3 stran 15 %, koalice 4 a více stran 20 %; d'Hondtův dělitel

Zdroj: Chytilík et al., 2009, p. 325

2.1.1 Změna volebního zákona 2021

Jak již bylo nastíněno v přechozích řádcích, v roce 2021 proběhla novela volebního zákona pro Českou republiku, která způsobila změnu užívaného volebního systému. Pro období, ve kterém se tato práce pohybuje je tato změna sice podřadná, jelikož se pracuje s verzí původní (ještě před změnou), ale ukazuje nám stálý vývoj debaty kolem volební reformy v České republice, kde můžeme tento příklad využít pro splnění sekundárního cíle práce, tj. možný budoucí vzhled na vývoj reforem v ČR. Navíc je neméně podstatné zmínit, že ke správnému pochopení fungování volebního systému ČR je nutné změnu nevynechat, i s přihlédnutím k tomu, že na tomto příkladu bude možné již nyní částečně zpozorovat sledované znaky reforem probírané dále níže.

Iniciátorem pro reformu (nejedná se přímo o návrh reformy) byla v tomto případě skupina senátorů, která již v roce 2017 podala žádost o přezkum užívaného systému ('Do formování,' 2021, n. p.), ve kterém kritizovala zejména využití d'Hondtovy volební formule a ústavnost užitých uzavíracích klauzulí. Celkově se ukázal hlavním důvodem k přezkumu (ne)úspěch menších stran ve volbách, které byly oproti větším uskupením podprezentovány (pro získání mandátů potřebovaly více hlasů než velké strany a hnutí) (Ústavní soud, 2021, n. p.). Výsledkem byl nálezn Ústavního soudu ze dne 3. února 2021 (Ústavní soud, 2021), který řečené potvrdil a část zákona zrušil.

V záloze bylo hned několik návrhů, zejména těch schválených vládou skrze Ministerstvo vnitra. Hranice pro vstup do sněmovny měla zůstat stejná na pěti procentech, avšak pro koalice se měla změnit na sedm, devět a jedenáct procent dle počtu koaličních partnerů. Taktéž se uvažovalo nad změnou volebních krajů, kdy původních 14 mělo být nahrazeno pouze jediným, včetně nového přepočtu, buď přes Hareovu kvótu, nebo Hagenbach-Bischoffovu kvótu (Dlupalová, 2021a), které určují minimální hranice hlasů potřebnou k získání mandátu a měly by zaručit lepší proporcionalitu výsledků.

Z konečného jednání ale vzešla varianta jiná než navrhovaná. Změnila se hranice pro vstup koalic do Sněmovny na osm procent a jedenáct procent. Čtrnáct volebních krajů bylo zachováno, zároveň však bylo rozhodnuto o

využití dvou namísto jednoho skrutinia s přepočtem skrze volební kvóty (Dlupalová, 2021b). V prvním skrutiniu se využije tzv. Imperialiho kvóta (počet všech platných hlasů ve volebním obvodu děleno počtem mandátů plus dva), která například než zmíněná Haerova kvóta, produkuje zvýhodnění politických stran s vyšším počtem hlasů (Cabada et al., 2002, pp. 286-292) a v tom druhém poté Hagenbach-Bischoffova kvóta, lišící se od kvóty Imperialiho pouze snížením čísla ve jmenovateli o jeden. (Cabada et al., 2002, pp. 286-292).

2.2 Základní problémy a kritika voleb do dolní komory

Následující část se zaměřuje obecně na základní problémy (ne veškeré, natož celkové) a kritiku voleb do Poslanecké sněmovny České republiky v celém období používání poměrného systému. Díky této kritice předem naznačím možné důvody k reformě volebního systému v ČR, ale i ruku v ruce jdoucí s cíli reforem spolu s aktéry. Současně je nutno říci, že se zde probírané problémy týkají aktuálně používaného volebního systému (opět mimo změnu 2021), který se etabloval do nynější podoby až v průběhu času. V následujících řádcích jsem toto zohlednil a jsou zde zařazeny pouze pár kritických bodů systému, které často podléhají kritice a tendenci k diskusi.

Prvním termínem, se kterým se pojí jisté problémy volebního systému do dolní komory České republiky je využívání preferenčních hlasů. Řekl jsem, že Českou republiku řadíme mezi státy, které používají systém vázaných kandidátních listin a voliči mohou využít tzv. přednostní/preferenční hlasy, které mohou umožnit kandidátům postup na vyšší/výhodnější místo ve stranické kandidátce. Ovšem postup není tak jednoduchý. Pro kandidáta je totiž nutné získat jisté množství preferencí pro získání výhodnějšího místa a posléze i mandátu. „Pokud kandidát získá nejméně 5% z celkového počtu platných odevzdaných hlasů pro daný politický subjekt v rámci volebního kraje, mandát přednostně připadne jemu. Je-li kandidátů, kteří přesáhli procentuální hodnotu 5% více, rozhoduje množství získaných preferenčních hlasů, pokud se počet preferenčních hlasů mezi kandidáty rovná, rozhoduje původní pořadí na hlasovacím lístku.“ (Severa, 2021, n. p.). Tyto informace nás dostávají k onomu problému. Úplný vliv na sestavování

kandidátek má totiž jen a pouze dané politické uskupení, které má vytvořeno systém, podle kterého dále nominují své kandidáty. Do tohoto systému výběru kandidátů následně nemá možnost zasáhnout žádný „obyčejný“ občan ani samotný stát, čímž dochází k jistému porušování rovného pasivního volebního práva (Outlý, 2003, p. 16). Jednoduše řečeno, kandidátkám které jsou sestavovány pouze v kompetenci volebních stran, jsou udělovány preferenční hlasy, podle kterých se posouvají kandidáti výše na kandidátní listině. Takový posun nemůže volič natolik ovlivnit, jelikož strana mohla oblíbeného kandidáta vložit do velice nízké pozice (například). Řešením by například mohlo být sestavování kandidátů na kandidátních listinách podle abecedního pořadí. Navíc je nutné zmínit i to, že do toho všeho navíc zasahuje i velikost kandidátek. Pokud tedy v jednom kraji má jedna daná kandidátka 20 členů a v druhém deset členů, je jasné, že kandidát bude mít vyšší šanci na získání preference v menší kandidátce s deseti členy (Charvát, 2010, n. p).

Druhý problém využívaného volebního systému, který můžeme zmínit, je velikost uzavírací klauzule. Bylo již řečeno, že využívání volební klauzule pozitivně ovlivňuje složení dolní komory ve stylu zabránění přílišné fragmentace, včetně zabránění přístupu extrémistickým uskupením. Počet vládnoucích stran se následně pojí s efektivností a stabilitou. Podrobnějšímu rozebírání tématiky kritéria počtu se věnuje například G. Sartori (Sartori, 2005, p. 123). Tedy někoho zcela jistě napadne, že ke změně volební klauzule budou zajisté tihnout politická uskupení, která se budou opakovaně nacházet v procentech, která budou blízko dané hranice (v ČR pro jednu stranu 5% hranice, pro koalice 10%, 15% a 20% hranice). Klauzuli můžeme navíc, jako bonus, zmodifikovat. Výše jsem zmínil její zařazení např. na úroveň krajů/regionů. Tento způsob ale nese i rizika spojená se vzestupem krajních/extrémních stran a hnutí (Novák et al., 2004, p. 350). Jak uvidíme jistě následně v příkladech volebních reforem na území České republiky, ani využívaná hranice klauzule se nevyhnula návrhům změn.

Poslední problém, který se pojí s volbami do dolní komory Parlamentu České republiky, je velikost volebních obvodů. Problematiky volebních obvodů jsme se v podstatě dotýkali celou dobu, jen jsme nebyli na ni přímo zaměřeni. Výsledek voleb totiž neovlivňují pouze obvody samotné,

ale z logiky věci například i využívaný přepočítávací systém v nich nebo volební klauzule. Výše již byla řečena obecná teze, a to, že čím menší volební obvod je, tím více bude zvyhodňovat větší strany vůči těm menším (závisí zde však opět na využitém druhu přepočtu). „Malé strany se považují za oběť volebního systému, který prostřednictvím malých volebních obvodů a d’Hondtovy formule pro přepočet hlasů na mandáty zvyhodňuje větší strany.“ (Vodička & Cabada, 2011, p. 331). V České republice je navíc problém spojen se samotnou volbou volebních obvodů podle geografických rozdělení krajů (tj. volební kraje). Územně a počtem obyvatel je totiž každý kraj diametrálně odlišný. Z klasického pohledu by se nemuselo zdát, že je s volebními obvody problém (více voličů dostane více poslanců), avšak při pohledu z blízka tomu tak není. Když pro příklad vezmeme nejaktuálnější volby do Poslanecké sněmovny v Pardubickém kraji z roku 2017, zjistíme, že druhá ODS s téměř 11 % hlasy získala jedno křeslo, stejně jako sedmá KDU-ČSL s necelými 7 % hlasů (Český statistický úřad [ČSÚ], 2017).¹

Do problematiky ale nesmíme opomenout zařadit taktéž právě zmiňovanou obecnou tezi aplikovanou na Českou republiku. Volební kraje v ČR jsou totiž svou velikostí poměrně malé (samozřejmě se netýká úplně všech), a tak k zisku jednoho mandátového křesla je za potřebí daleko více procent, než je zákonná hranice pěti procent. Opětovně jsou tak znevýhodňovány menší strany a politická uskupení (Vodička & Cabada, 2011, pp. 331-332). V teoretické rovině tak docházíme k závěru, že i když strana dosáhne na zákonnou hranici uzavírací klauzule a má voliče rovnoměrně rozprostřené po celé ČR, nemusí dosáhnout na velkou řadu získaných mandátů, a ve své podstatě má šanci na úspěch jen ve velkých krajích.

¹ Teritoriálně vymezené volební kraje přináší problém s různým mechanickým účinkem volebního systému na jednotlivé volební obvody. Přírozené prahy pro vstup do PS a jejich problematika se nejvíce projevila po volbách v roce 2006, kdy u kraje Praha byl tento práh kolem tří procent, kdežto v nejmenších krajích (Karlovarský a Liberecký) se tato hranice pohybovala až kolem 12 procent (Bureš et al., 2012, pp. 213–214).

3 VOLEBNÍ INŽENÝRSTVÍ

Doposud jsem se zabýval volebními systémy, avšak nyní se budu věnovat změnám a volebnímu inženýrství těchto volebních systémů. Oddíl nejprve zasvětim obecnému úvodu k volebním reformám, ze kterých poté budu plynule navazovat stručným představením základních vln volebních reforem, tj. jejich rozdělením, které poskytne vhled do zkoumaného období a „typu“ reforem, ve kterých se pohybujeme. Následovat budou znaky volebních reforem pro analýzu (aktéři a důvody/cíle), které taktéž souvisí s vývojem výzkumu volebních reforem a přístupů v něm.

Volební reforma jako změna volebního systému zajisté vždy představuje velký zásah do nastaveného volebního systému. Jistě nemusím říkat, že je to z důvodu jejího přínosu změny základních pravidel (vztahy stran, stabilita, proměna volebních kampaní, proměna charakteru společnosti aj.), z nichž se odvozuje legitimita celé politické reprezentace (Dvořáková, n. d., p. 1). To je i jeden z důvodů, proč je důležité fenomén volebního inženýrství sledovat a především studovat. „Nicméně oblast politických reforem patří k těm méně zmapovaným oblastem politické vědy.“ (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 101). Následek je zřejmý ve stylu nejednotnosti přístupu ke studiu politiky volebních reforem a obecně akceptované teorie zabývající se volebními reformami (Charvát, 2013, p. 25).

Vývoji výzkumu volebních reforem předcházelo zkoumání užitých volebních systémů, které se dlouho vyznačovalo svou atomizovaností (Chytilík et al., 2009, p. 49). Přelom přišel až s prací Maurice Duvergera v 50. letech (Duverger, 2016), kde se volební systémy začaly zkoumat jako nezávislá proměnná. Opětovný přelom přišel až v letech sedmdesátých a osmdesátých spojených s třetí vlnou demokratizace a vzestupem volebních reforem. Volební systémy se zde začaly zkoumat jako proměnná závislá a v návaznosti v letech 90. se začalo rozvíjet tzv. volební inženýrství (Chytilík et al., 2009, pp. 49–51).

Přístup, který se zde nabízí je tedy historická analýza reforem. Opěrným bodem pro tento přístup je velice známá teorie vln demokratizace Samuela P. Huntingtona (Huntington, 1991) využitá ve výzkumu Reillyho a Reynoldse (Reilly & Reynolds, 1999), kteří určují a rozlišují celkově čtyři

vlny volebního inženýrství (Chytilék et al., 2009, pp. 107–108). Ovšem u čtvrté vlny je neméně důležité zmínit Davida Farrella, který ji mezi prvními celkově popsal a částečně se již odklonil od Huntingtonova přístupu (Farrell, 2001, pp. 176–181). Spekulativní je pak zavedení páté vlny týkající se demokratizujících se zemí a demokracií v 21. století (Chytilék et al., 2009, p. 110). První tři vlny nejsou pro tuto práci zcela relevantní, jelikož se prakticky shodují s vlnami demokratizace S. Huntingtona a jsou mimo námi zkoumaný časový segment. První vlna tedy proběhla mezi lety 1820 až 1920, druhá vlna po druhé světové válce a vlna třetí od 70. do devadesátých let 20. století (Chytilék et al., 2009, p. 108). Mnohem zajímavější vlnou pro náš výzkum je vlna čtvrtá. Čtvrtá vlna se týká především období 90. let, kdy k volebním reformám došlo v rámci demokratizace po rozpadu východního bloku (Chytilék et al., 2009, pp. 108–109), kde se dá se říct „experimentovalo“ s volebním inženýrstvím (Šedo, 2007, p. 311). Čtvrtá vlna navíc souvisí s volební reformou ve vyspělých demokratických zemích (př.: Itálie, Japonsko, Nový Zéland nebo Izrael) (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 102). Tudíž již ne v duchu demokratizace, ale pouze její úpravy a snahy o revidaci stávajícího fungujícího systému. Ve čtvrté vlně, která svým způsobem neustále „pokračuje“, se právě v této práci pohybujeme. Zmíněnou pátou vlnu posléze můžeme identifikovat díky jejímu zařazení jen do 21. století a znakem silné role mezinárodního společenství. Jedná se tak o reformy ve státech, které prožívají poválečnou rekonstrukci (př.: Kosovo, Afghánistán a Irák) (Chytilék et al., 2009, p. 110).

3.1 Identifikace sledovaných znaků volebních reforem

Doteď jsem se v práci zabýval rozdělením volebních reforem v rámci historického diskurzu. Avšak s rozvojem volebního inženýrství nelze u takového samotného přístupu zůstat. V této bakalářské práci je mnohem důležitější přístup anatomický/typologický (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 102). Přístup totiž udává námi využívané identifikátory reforem, tj. volební aktéři a jejich důvody/cíle k reformě. Nejprve tedy k základnímu rozdělení v rámci typologie. Podobně jako jsou dva přístupy ke studiu

reforem, existují i dva přístupy v typologii (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 102).

1. Přístup racionalistický
2. Přístup strukturalistický/institucionalistický

Přístup racionalistický se obecně vyznačuje svou racionalistickou perspektivou výzkumu volebních reforem a inženýrství. V tomto směru se jedná o výzkumy založené na teoriích společenské a racionální volby (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 102). Racionální volba pak udává, že se aktéři snaží jednat racionálně s cílem maximalizovat svůj vlastní zisk (Charvát, 2013, pp. 25–26). Teorie racionální volby se následně snaží vysvětlovat jednání chování aktérů především skrze ekonomické a matematické metody (Říchová, 2014, p. 95).

Strukturalistický přístup částečně vychází z racionalistického přístupu, ale do výzkumu zahrnuje mnohem širší škálu aktérů (Charvát, 2013, p. 28) a taktéž samotné podněty vedoucí k volební reformě (Shugart & Wattenberg, 2003, pp. 26–27). Zkoumané identifikátory² skrze přístup druhý budou uvedeny dále.

3.1.1 Aktéři

Prvním zkoumaným znakem reforem, který bude v práci využit, jsou reformní aktéři. Pro účely práce budou využity teoretická východiska Alana Renwicka (Renwick, 2010), ze kterého vychází při svém výzkumu politiky volebních reforem České republiky po roce 1989 i Jakub Charvát (Charvát, 2013, p. 38). Renwick nejdříve rozlišuje dvě standardní situace, při kterých dojde k volební reformě. První situací je volební reforma prosazená vládnoucí politickou elitou, a tou druhou je situace, když vládnoucí elita ztratí kontrolu reformy ve prospěch jiného aktéra (Hejtmánek & Voženílková, 2014, p. 103). Renwick dále pokračuje, kdy konkrétně naznačuje důvody a cíle reforem. Politické elity (pokud mají prosazovací schopnost reformy) usilují o

² Aktéři skrze přístup Alana Renwicka a důvody k reformě skrze přístup Matthewa Shugarta (strukturalismus). Tyto autory uvádí ve svém výzkumu i Jakub Charvát (Charvát, 2013, p. 28).

maximalizaci zisku pro své postavení nebo ztrácejí moc a chtějí minimalizovat své ztráty (Renwick, 2010, pp. 2–13). V druhém případě, kdy politické elity ztrácí moc nad reformním procesem, Renwick určuje další aktéry volebních reforem. Jedná se buď o obyčejné občany, soudce, experty (politologové aj.) nebo externí aktéry (okupační mocnosti, mezinárodní organizace aj.) (Charvát, 2013, p. 38–39). Renwick dále dodává, že v případě soudců a externích aktérů je jejich role významně omezená (Charvát, 2013, p. 39). Navíc ani experti nemají přílišný význam v procesu reforem (Benoit, 2007, p. 374), čili do našeho výzkumu spadají jako aktéři především obyčejní občané a politické elity. Renwick tedy udává roli politiků a občanů v procesu volební reformy dle tabulky č.1. Renwickův přístup je navíc ad hoc zjednodušen, kdy se počítá pouze s vyhledáním aktéra/iniciátora a ne jeho role v procesu.

Tabulka č. 1 – Role elit a občanů v procesu reformy

Občané dominují	↑	Vnucení masami
		Aktivní podnět od mas
		Pasivní podnět od mas
		Omezení masami
	↓	Vnucení politickými elitami
Politici dominují		

Zdroj: Renwick, 2011, p. 457

3.1.2 Důvody a cíle

Druhým a hlavním zkoumaným znakem v této bakalářské práci jsou důvody a cíle reforem. Podobně jako u aktérů budou využity teoretická východiska od jednoho autora. Zde se zaměříme na práci M. S. Shugarta. Dle Davida Farrella jsou reformy nejlépe vysvětlitelné právě skrze perspektivu Shugarta, který se snaží vysvětlit podmínky (důvody), při kterých se volební reforma dostane do politického dění za pomoci inherentních a kontingenčních faktorů (Farrell, 2011, p. 188). Inherentními faktory je myšleno „chatrné“ fungování volebního systému, které se projeví později nežádoucími výsledky voleb a jejich výstupy. Kontingenční faktory naopak potvrzují snahy aktérů navrhnout změnu, tj. volební reformu (Shugart, 2008). Pokud se tedy studují obecně události (volební reforma apod.), jejich příčiny jsou udány

inherentními a kontingenčními faktory.³ Pro účely práce bude nutné tyto faktory však modifikovat a zredukovat. Shugart totiž vysvětluje svůj koncept jako zkoumání příčin procesu reformy a zaměřuje se především na systém prvního v cíli (viz typologie systémů), který je možné nahradit systémem poměrného zastoupení (Shugart, 2008, pp. 8–9). Musíme tedy jeho poznatky upravit pro případ České republiky na systém voleb do dolní komory a vysvětlit použití pouze inherentních faktorů.

Řekli jsme, že inherentní faktory představují chabé fungování volebního systému a jeho norem. Tyto faktory posléze viditelně působí, když užívaný systém produkuje nežádoucí výsledky (system failure).⁴ Selhání ale nemusí ihned vést k volební reformě, jelikož daný reformátor musí nabýt dojmu výhod tak učinit (kontingenční faktor) (Shugart, 2008, pp. 9–10). V této práci nás však zajímají důvody udávané aktéry z hlediska „špatného“ fungování volebního systému (normativní důvody) a ne z důvodů výhod (pro reformátory) tak učinit.

V rámci použití teorie faktorů na Českou republiku je v první řadě nejdůležitější stanovit problematiku normativního chápání výsledků voleb. Inherentní faktory nám ukazují problémy s očekáváním užívaného systému. Jaké jsou tudíž normy volebního systému? Shugart udává, že není možné stanovit normy volebního systému bez detailní analýzy a znalosti kontextu dané země (Shugart, 2008, p. 30). Proto je v práci zaměřeno pouze na státy nejpodobnější a srovnatelné s Českou republikou (V4 a Pobaltí), kde se jedná o poměrný systém voleb do dolní komory (kromě Maďarska a Litvy, které využívají smíšený systém).

Dle seznamu výhod a nevýhod systémů poměrného zastoupení uvedeného v knize *Electoral System Design: The International IDEA Handbook* (Reynolds, et al., 2005) pak dojdeme k normám, které s nejvyšší pravděpodobností aktéři reformou očekávají. Pokud dojde následně k „porušení“ některé normy, známe i důvod/cíl reformy. Pro Českou republiku (i zahraničí) je

³ Příklad dopravní nehody, kdy existuje problémová stavba křižovatky (inherentní faktor) a vysoká rychlost řidiče (kontingenční faktor) (Shugart & Wattenberg, 2003, pp. 26–27).

⁴ Toto selhání si musí daný aktér uvědomit (nemusí se přitom jednat o pravý output systému, nýbrž domnělý – obecně důvod). V rámci navržených reform tento fakt využiji jako udávaných důvodů k reformě, které posléze zařadím do předloženého seznamu sledovaných norem.

nutné tento zdlouhavý seznam čítající až patnáct bodů upravit (viz příloha č. 1), jelikož neodpovídají případu České republiky a zaměřují se na jinou oblast nebo nejsou pro ČR relevantní vzhledem k užívanému podtypu poměrného systému (Reynolds, et al., 2005, pp. 58–71). Po úpravě a vynechání nerelevantních bodů, (tj. body týkající se oblasti Pacifiku, zemí s minimálně vyvinutým stranickým systémem nebo výhod poměrného systému, u kterých půjde jen stěží nalézt důvod ke změně systému) dostáváme seznam předpokladů fungování listinného poměrného systému.

Tabulka č.2 – Seznam předpokládané normy fungování listinného poměrného systému

1.	Spravedlivě (poměrně) převádí hlasy v křesla
2.	Křesla v rámci volebního obvodu jsou obsazena více stranami
3.	Vznikají většinové vládní koalice
4.	Politické strany v koalici mají společný politický základ
5.	Koalice jsou bez účasti extrémních stran a hnutí
6.	Propadá málo volebních hlasů

Na základě tohoto seznamu bude posléze posouzena přítomnost inherentních faktorů (důvodů) k reformě. Seznam lze však ještě navíc zredukovat na tři hlavní oblasti, tj. 1. Spravedlivá poměrnost systému (bod jedna a dva), 2. stabilní vlády (body 3, 4 a 5) a 3. malé množství propadlých hlasů. Tyto důvody zjistím za pomoci představených návrhů reforem. Možným problémem, kterého si lze všimnout je, že například pro potvrzení důvodu spravedlivého převádění hlasů bude nutné zjištění výsledků voleb a například dle Roseho indexu poté zjistit proporcionalitu výsledků. Ovšem zjištění, zdali reforma na základě tohoto problému dosáhla svého efektu či nikoliv (potvrdila důvod), je dosti problematické a jeví se spíše hypoteticky. „Metoda modelování volebních výsledků, kdy jsou přepočítávány výsledky dřívějších voleb podle různých variant volebních pravidel, má ovšem své limity a představuje řadu problémů, dokonce je možné namítnout, že provedené výpočty jsou pouze hypotetické, a tedy velmi vzdálené realitě.“ (Charvát, 2013, p. 12). Obdobně můžeme uvažovat o dalších důvodech z tabulky. Navíc důvody uváděné u reforem často vycházejí z dlouhodobějšího pozorování a politické praxe dané země.

4 METODOLOGIE ANALÝZY

Nacházíme se v poslední části teoretické sekce této práce. Zde se budu věnovat samotné metodologii, využívané v následující analytické části. Podrobně zde popíšu svůj postup výzkumu a využití teoretických východisek, zejména zmiňovaných znaků reforem. Díky dodržení stanoveného postupu posléze dojdou k cíli bakalářské práce skrze plánované analytické srovnání.

Nejprve vždy představím konkrétní vybrané reformy. Jako první se zaměřím na Českou republiku i z důvodu cíle práce, což je hledání reflexe trendů zahraničních volebních reforem ve volebních reformách České republiky, proto má ČR v pořadí přednost. U České republiky jsem již současný využívaný volební systém do dolní komory parlamentu (zaměření na něj z důvodu „primárních voleb“ apod. viz výše) představil, tudíž nebude nutné představovat ho znovu. Avšak u jiných států volební systém představený nebyl, proto bude vždy u daného zahraničního státu stručně naznačen v rámci proběhlých reforem a přinesených změn. Výběr zahraničních států odpovídá cíli práce a byl několikrát zmíněn v průběhu práce. Jedná se o postkomunistické státy v Evropě (výběr specifikovaný výše), které se vyznačují využitím stejného systému voleb (poměrný) do dolní komory parlamentu. Mezi volební reformy ze zahraničí pak práce zahrnuje především reformy implementované. Předpokládá se tedy, že inspirace/reflexe reformami (jejich důvody) probíhá na „odzkoušených“ reformách a ne na jejich „neodzkoušených“ návrzích, se kterými může Česká republika pracovat i bez zahraniční zmínky. Dle probrané teorie poté naleznou ve všech představených reformách aktéry/iniciátory reforem, s navazujícími individuálními důvody a cíli k reformám. Přidaným sledovaným znakem jsou i nástroje, které návrh reformy využívá (například změna počtu obvodů nebo volebního dělitele), a který bude využit v následujícím srovnání ke zjištění zrcadlení. Nutno zmínit, že budeme srovnávat pouze obecnější nástroje reforem. Například pokud reforma v ČR navrhla jako nástroj snížení volební klauzule a reforma v zahraničí ve stejném období navrhla její zvýšení, nedojde k závěru, že k zrcadlení nedošlo, ale že k zrcadlení došlo, jelikož byla jako nástroj využita změna volební klauzule. Obecně tedy nejde o specifikaci nástroje, ale o nástroj jako takový.

Mezi hlavní identifikátory se zařadí: 1. Důvody k reformě dle tabulky č. 2 podle inherentních faktorů; 2. Aktéři a 3. Nástroje reforem. Reformy srovnám v pojetí: na jednu reformu v ČR všechny ostatní reformy ze zahraničí.⁵

Pro představu výsledných dat zde uvedu pouze teoretický příklad, který by mohl nastat. Zjistím, že implementovaná reforma ze zahraničí odpovídá důvodům jejího vytvoření dle tabulky č. 2 podle bodů jedna a tři. Jejím hlavním iniciátorem byli např. občané v referendu. Nástroji pak byly změny velikosti obvodů a počet udělovaných preferenčních hlasů. V České republice naopak reforma (nebo její návrh) proběhla pouze z důvodu bodu jedna a byla taktéž iniciována směrem zdola. Nástroji se shodovali pouze ve změně velikosti obvodů. Pokud se tedy neobjeví jiná zahraniční reforma, která by přesně/lépe odpovídala znakům uvedených u České republiky, byla by tato reforma, a tudíž její trend reflektován nejvíce. Naprostým opakem nereflektování trendu by pak byla reforma ze zahraničí, která má důvody/aktéry odlišné a nástrojem byla př. změna přepočtu hlasů.

5 VYBRANÉ VOLEBNÍ REFORMY ČR

V této části práce se dostávám k samotným případům volebních reforem. Dojde vždy k představení fungujícího systému a poté vybraných reforem, u kterých se následně naleznou jejich sledované identifikační znaky. U České republiky budu vycházet z časového rozdělení dle Jakuba Charváta (Charvát, 2013), který poměrně dost přesně shrnuje celkové politické dění kolem volebních reforem právě v České republice.

Pro zviditelnění změn přinesených reformami je nutné vždy alespoň základově představit používaný volební systém daného státu. V ČR byl tento fakt o několik řádků nahoře proveden i odůvodněn. K České republice se také vztahovaly malé kapitoly ohledně novely volebního zákona z roku 2021 a základní kritika užívaného volebního systému v ČR. První zmíněná umožňuje vhled do současného fungování systému, a taktéž nám pomůže ve splnění sekundárního cíle práce, v rámci kterého se pokusím ke konci nastínit

⁵ Podmínkou pro srovnání je také časové období, tj. nelze srovnávat reformu z roku 1998 s reformou z roku 2004, jelikož v té době ještě neexistovala.

možnost budoucího ubírání vývoje volební reformy v Česku. Základní kritika užívaného volebního systému České republiky naopak umožňuje předem nastínit možné důvody k reformě. Nutno zmínit, že tato pasáž nepředstavuje celkovou kritiku systému, kde problémem jsou například i chybějící stabilní vlády: „Od roku 1996 se české kabinetů permanentně potýkaly s těmi nejtěsnějšími většinami v Poslanecké sněmovně, nebo parlamentní většinu postrádaly zcela...podmínky pro utváření pevné exekutivy u nás chybějí“ (Lebeda, 2010, p. 159).

5.1 Reforma „tolerančního patentu“

Předtím než se pustíme do reformy z období opoziční smlouvy roku 1998, je nutné zmínit že každé reformě by měla předcházet debata vedoucí k možnému konsenzu. „Ačkoli se na české politické scéně diskuse na téma (sněmovní) volební reformy v podstatě nevedla až do období po sněmovních volbách v roce 1998, kdy se ústředním tématem odborné, politické i laické debaty stal tzv. opozičně-smluvní návrh volební reformy připravený ODS a ČSSD“ (Charvát, 2013, pp. 93). Také to neznamená, že by se před rokem 1998 debata o problematice možností volebních reforem vůbec neobjevila. Diskuse se odehrávala v podobě odborné a fakticky ji odstartoval článek vysoce postaveného politika (pozn. Václav Klaus) (Charvát, 2013, pp. 93–94). Zejména komentáře M. Nováka uvádějí posléze neduhy volebního systému, jako je značná fragmentace stranického systému, udržení stabilní vlády a výše volební klauzule, která má „jen primitivní efekt proti extrémním stranám“ (př. KSČM), spolu s problémem velikosti volebních obvodů (Novák, 1996). Později se k debatě taktéž v podobném duchu připojili Tomáš Lebeda (Lebeda, 1998) nebo Michal Kubát (Kubát, 1999). V té době zde fungoval listinný poměrný systém, ve kterém bylo určeno osm volebních mandátů s velikostí pohybující se od 13 do až 41 mandátů. Volební klauzule byla stanovena na pěti, 7, 9 a 11 procentech. (Šedo, 2007, p. 35)

I v rámci reformy volebního systému navrhovaného účastníky opoziční smlouvy (ODS a ČSSD) docházelo k několika diskusím, které probíhaly bezmála dva roky než byla novela volebního zákona v roce 2000 konečně schválena (Česká republika, 2000). Základními aspekty debaty o

podobě volební reformy byl počet volebních obvodů (až 36) a matematická metoda přepočtu (dělitel d'Hondtův/Imeriali) (Klíma, 2000, p. 229). Výsledkem jednání nakonec byla dohoda č. 2 tzv. toleranční patent, která stanovila jak má nová volební legislativa vypadat (Charvát, 2013, p. 114). Počet volebních obvodů se zvýšil z osmi na 35, které vedlo ke snížení velikosti volebních obvodů (Česká republika, 2000), zavedl se systém volebního dělitele dle modifikovaného d'Hondtova dělitele (tzv. Koudelkův dělitel, kde řada dělitelů nezačíná číslem jedna, ale číslem 1,42) (Koudelka, 2000a) a uzavírací klauzule se u dvoustranných koalic zvýšila ze 7% na 10%, u koalice tří stran na 15% a čtyř stran na 20%. Navíc došlo k redukci preferenčních hlasů ze čtyř na dva nebo se umožnila volba ze zahraničí (Česká republika, 2000).

V rámci sledovaných znaků byli hlavními aktéry/iniciátory této reformy politické elity (navíc v uzavřeném kruhu dvou stran) a důvodem dle inherentních faktorů byl vznik stabilních vlád bez účasti malých nebo extrémních uskupení. Udávaným důvodem bylo taktéž vytváření lepší spravedlnosti rozdělování mandátů, s čímž však nemůžeme souhlasit, jelikož poté došlo k nálezu Ústavního soudu s odůvodněním odchýlení se od proporčního výsledku voleb k většinovému, na základě podnětu od tehdejšího prezidenta Václava Havla (Koudelka, 2002b). Došlo tedy k částečnému zrušení volebního zákona (Ústavní soud ČR, 2001), které vyprovokovalo „vynucenou“ volební reformu.

Jednání tentokrát probíhala zcela jinak, v otevřených kruzích širší veřejnosti, čímž došlo k obohacení české parlamentní praxe (Novák et al., 2004, p. 385). Novela zákona nakonec zavedla k přepočtu hlasů klasickou metodu d'Hondtova dělitele (viz listinný poměrný systém) a zavedla 14 volebních krajů namísto předchozích osmi a pětatřiceti. Pro posun na kandidátní listině pomocí preferenčních hlasů, byla taktéž změněna hranice nutná k postupu z deseti procent na sedm procent (Česká republika, 2002). Takto nastavená reforma měla tedy za hlavní důvod proporčnost výsledků, kdy jsou i křesla v rámci volebních obvodů rozdělena vícero stranám. Hlavními aktéry a iniciátory reformy tedy byl Ústavní soud ČR a politické elity (tentokrát z pohledu otevřeného kruhu a spolupráce).

Tabulka č. 3 – Shrnutí reforem 2000 a 2002

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Toleranční patent 1998-2000	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule, Preference
Vynucená 2002	Elity, ÚS, Odborníci	•			Přepoččet, Obvody, Preference

5.2 Reforma druhé Topolánkovy vlády

V této „třetí fázi“ politiky volebních reforem v České republice (Charvát, 2013, p. 143) narážíme nejdříve na minoritní změnu volebního zákona z roku 2006 (Česká republika, 2006) a posléze na propracovanější návrh volební reformy druhé Topolánkovy vlády skrze jejích několik uvažovaných variant, včetně té finální.

Nejdříve tedy k minoritní novelizaci sněmovního volebního zákona č. 480/2006 Sb., která změnila mechanismus preferenčního hlasování. „Novela volebního zákona přijatá v roce 2006 dále významně posilovala vliv voliče na výběr konkrétních kandidátů, když se počet preferenčních hlasů, které mohl volič v rámci jedné kandidátní listiny udělit, zvyšoval na čtyři a současně se snižovala procentuální hranice nutná pro posun na kandidátní listině na 5%...“ (Bureš et al., 2012, p. 214). Došlo tedy k reformě z důvodu snahy o zvýšení volební účasti a snahy o „spravedlivější“ rozdělení křesel mezi uchazeče. „Úprava zákona by mohla vést k vyšší volební účasti.“ (‘Sněmovna podpořila,’ 2006, n. p.). Hlavními aktéry poté byly politické elity a odborníci.

Po sněmovních volbách v roce 2006 se dostává Česká republika do tzv. patové situace, kdy vítězná koalice stran ODS, KDU-ČSL a SZ získala rovných sto mandátů proti stejnému počtu mandátů protistran.

Tabulka č. 4 – Počet mandátů získaných ve volbách do PS v roce 2006

Strany	Počet mandátů
ODS	81
ČSSD	74
KSČM	26
KDU-ČSL	13
SZ	6

Zdroj: ČSÚ - <http://volby.cz>

„Vzniklá „patová“ situace začala být novináři i politiky označována jako ústavní krize a vina začala být z jejich strany svalována na existující sněmovní volební systém.“ (Charvát, 2013, p. 144). Důvodem k reformě tedy byla dle tabulky č. 2 neschopnost vytvoření stabilních vlád a nespravedlivé rozdělování mandátů menším stranám, což i v této práci zmiňuji v kapitole se základními problémy a kritikou voleb do Poslanecké sněmovny ČR. Zejména na případu mandátových zisků SZ ve srovnání s jejím podílem obdržенých hlasů voličů vidíme nespravedlnost systému (Charvát, 2013, p. 145). Zajímavostí díky vhledu zpět na proběhlé a popsané reformy, je ten fakt, že v roce 2000 usilovala o změnu volebního systému především ODS. Podle volebního zákona před proběhlou novelou, mohla mít ale ODS po volbách v roce 2006 dostatečnou většinu. (Vodička & Cabada, 2011, p. 332). Reforma měla hned několik podob a byla vytvářena na iniciaci politiků skrze expertní komisi, ve které byl členem například i Tomáš Lebeda (Charvát, 2013, p. 145).

V roce 2008 Ministerstvo spravedlnosti následně předkládalo vládě šest základních návrhů pro realizaci reformy (Charvát, 2013, p. 147), ze kterých po svém jednání v srpnu 2008 vybrala tři hlavní (Vláda ČR, 2008), z nichž později vyvstala „nejhlavnější řecká“ varianta. Řeckou variantu totiž preferovala většina představitelů ODS, a dokonce se během jednání vlády většina ministrů shodla pro tuto variantu sněmovní reformy (Prokop, 2008, n. p.). Co ale řecká varianta měla do volebního systému vnést, tak aby potvrdila své důvody k přijetí? Řecká varianta reformy počítala s průběhem voleb a přerozdělování mandátů ve dvou skrutiniích za pomoci Hagenbach-

Bischoffovy kvóty v prvním skrutiniu (volební číslo pro získání mandátu se rovná celkovému počtu volebních hlasů vydělených počtem mandátů ve volebním obvodu plus jedna) (měla zajistit větší míru proporcionality), a ve druhém skrutiniu by následně připadly všechny zbylé hlasy neúspěšnější straně na celorepublikové úrovni podle tzv. volebního bonusu (Pecháček & Němec, 2008, pp. 11–12). Návrh reformy taktéž počítal s přerozdělováním hlasů na zmenšeném počtu volebních obvodů (osmi), dle vyšších celků tj. NUTS 2 než jsou krajské NUTS 3 (Charvát, 2013, pp. 154–155; Pecháček & Němec, 2009, p. 10). Komentář který dále zpřesňuje reformu, udává: „Volební systém nemá tedy účinky většinových systémů, kdy bývají zvýhodňovány všechny velké strany..., nýbrž znevýhodňuje i druhou nejsilnější stranu. Toto je dosaženo poměrně složitým převodem zbylých mandátů...“ (Pecháček & Němec, 2009, p. 22). Kritice se však návrh reformy také nevyhnul. V rámci „sdružených“ krajů by mechanismem přepočtu došlo k mírné podprezentaci menších základních volebních krajů NUTS 3. Problém se měl týkat především krajů Karlovarského nebo Libereckého (Charvát, 2013, p. 155). Problematiku volebních obvodů v České republice jsem nastínil již dříve v práci (viz výše). „Pokud analyzujeme výše uvedený popis základních parametrů volebního systému navržených koaliční dohodou, pak zjistíme, že účinek může být protichůdný: volební prémie může zásadním způsobem snižovat poměrný efekt Hagenbach-Bischoffovy kvóty.“ (Pecháček & Němec, 2008, p. 13).

Nezbytné je ovšem také připomenout jeden ze zamítnutých návrhů na reformu (Vláda České republiky, 2008), který se týká práce z důvodu „inspirace“ polským systémem. Polská varianta měla přinést podobně jako ta řecká přepočtení mandátů skrze „vyšší“ volební obvody NUTS 2, nicméně však s d'Hondtovým dělitelem (Charvát, 2013, pp. 148–149). V ostatních bodech byla jinak dosti podobná té řecké, ale byla odmítnuta s odůvodněním nesplnění volebního zadání, především Stranou zelených: „Pro zelené jsou přijatelné všechny varianty, které naplňují znění koaliční dohody. To jsou všechny s výjimkou polské a italské, které už nepředstavují poměrný volební systém...“ (Návrh změn, 2008, n. p.). Díky tomuto případu jsme narazili na problém této práce, který může nastat. Jedná se o problém časového zaměření, kde díky tomuto případu vidíme, že inspirace/reflexe trendu volebních

reforem ze zahraničí může vycházet z jiného než zkoumaného časového období pro sledovanou reformu v Česku. Na druhou stranu nám tento poznatek pomáhá ve smyslu toho, že se inspirace týkala využívaného (ověřeného) volebního systému v letech 1993 až 2000 (Šedo, 2007, pp. 41–43; Charvát, 2013, p. 148), tudíž zaměřenost práce na uskutečněné volební reformy v zahraničí je správná. Důležité je také uvědomění si, zdali se jedná o inspiraci volebním systémem nebo reformou, která systém přivedla. Proto jsou také dva základní znaky reforem (aktéři a důvody) doplněny znakem nástrojů, které mají změnu přinesenou reformou uskutečnit.

Tabulka č. 5 – Shrnutí reforem 2006 a 2008

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Minoritní 2006	Elity, Odborníci	•			Preference
druhá Topolánková vláda 2006-2008	Elity, Odborníci	•	•		Přepočít, Obvody

5.3 „Další fáze“ volebních reforem v ČR

„Další fáze“ volebních reforem ve zkoumaném období již není zahrnuta a nevychází z fází představených Jakubem Charvátém (Charvát, 2013, p. 5). Jedná se tedy o „další fázi“, která následuje po zmíněné klasifikaci. Tato fáze se vyznačuje, jak uvidíme, především její personalizovaností. Fáze reforem by tedy měla logicky odrážet snahu přiblížit voliče a politika v rámci voleb, včetně navrhovatelů reformy, kteří by měli zastupovat individualistický postoj na návrh (tj. spojení reformy s jediným jménem). Problémem personalizace voleb, nikoliv aktérů, může být následně větší diferenciaci voličů v rámci poměrného systému, která může vést k větší fragmentaci zastupitelského sboru (Pecháček, 2013, p. 9). Právě po roce 2010

(po třetí fázi reformem v ČR) dochází tedy například k upozorňování na malé možnosti voličů vybírat si své kandidáty (Šedo, 2010) (zmínil jsem taktéž v problémech systému ČR výše), čili důvody k reformě stanovené inherentními faktory jsou často obohaceny spravedlností přepočtu hlasů směrem k individualitě. Takovým malým vítězstvím v individualitě můžeme považovat například změnu volby hlavy státu České republiky z nepřímé na přímou v roce 2013 (Kopp & Pavlovič, 2011).

5.3.1 Zemanova reforma

První přímou volbou byl prezidentem České republiky zvolen Miloš Zeman. Právě umožněním podílení se na volbě prezidenta od občanů, přineslo velké kampaně, ve kterých se uchazeči o prezidentský post vyjádřili k otázce reformy volebního systému (Voženílková & Šedo, 2015, p. 41). Zeman reagoval na trend individuality, a proto navrhoval změny, které měly přinést upevnění pouta mezi voličem a kandidátem, včetně prosazování výrazných osobností (Fižová & Perknerová, 2013, n. p.).

Reforma tedy měla přinést následující změny. Počet volebních obvodů by se zvýšil ze 14 na 35. Udává se, že takováto změna měla vést k vytvoření těsnějšího vztahu voliče a kandidáta, jelikož kandidát by měl možnost „objet“ úplně celý region a voličům se představit (Fižová & Perknerová, 2013, n. p.). Avšak změna nese s sebou i potíže (podobně viz kritika a problémy systému v ČR výše). Takováto změna by mohla vést doslova k rozkladu malých stran a produkovala by jen většinový systém stran nejsilnějších, kritizovaný již v období Opoziční smlouvy (Kubalčík, 2013). Uzavírací klauzule měla být zachována, avšak mělo dojít ke snížení hranice preferenčního procenta z pěti na tři (Fižová & Perknerová, 2013, n. p.). K posunu na kandidátní listině by tedy stačilo menší množství hlasů. Reforma měla v neposlední řadě přinést změnu v udělování preferenčních hlasů způsobem panašování (Fižová & Perknerová, 2013, n. p.). Změna měla přivést systém volné kandidátní listiny, kde má volič k dispozici tolik preferenčních hlasů, kolik je kandidátů v daném obvodu. Volič navíc nemusí volit pouze jednu stranu, ale může své preference vyjadřovat vícero

kandidátům a uskupením (Pecháček, 2013, p. 2). Panašování tudíž slouží způsobem metody hlasování preferenčního (Šedo, 2014, pp. 291–292).

Důvodem k reformě dle jejího autora/iniciátora tedy bylo zlepšení přenášení hlasů (myšleno spíše směrem od voliče), a hlavním aktérem se stal představitel politické elity.

Tabulka č. 6 – Shrnutí Zemanovi reformy

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Zemanova 2012-2013	Elity	•			Obvody, Preference

5.3.2 Demokracie 2.1

Další reformou (jejím návrhem) v rámci „nové“ fáze reformy se stala tzv. Demokracie 2.1 Karla Janečka, která měla přinést úplnou změnu volebního systému využívaného pro volby do dolní komory parlamentu České republiky, a která se poprvé oficiálně objevila v roce 2012 (Voženílková & Šedo, 2015, p. 42).

Cílem a důvodem k této reformě se udává snaha vytvořit užší vazbu voliče a voleného zástupce (trend personalizace); znevýhodnění populistických a extrémních stran, kandidátů, hnutí; podpořit konsenzuální charakter politiky; umožnit voličům volit nadstranicky ve snaze většího rozhodování při volbě a stability; a systém má navíc za cíl otevření voleb menším stranám a podílení se na stabilitě vlád (Institute H21 [H21], 2021).

Reforma by počítala se zavedením 81 dvoumandátových volebních obvodů (kopírovaly by se obvody senátní a počet poslanců by klesl na 162). Volba by taktéž probíhala pouze v jednom kole a v rámci „preferencí“ by volič měl možnost využít až čtyř kladných hlasů, včetně jednoho záporného (H21, 2021). Navrhovaný mechanismus je zajímavější verzí semiproporčního volebního systému, který má sjednocovat výhody hlasování

poměrného a většinového vládnutí. Cíl je zlepšení kvality voleb a eliminace propadnutí hlasu (Voženílková & Šedo, 2015, p. 43).

Tabulka č. 7 – Shrnutí reformy D21

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Demokracie 2.1 2012-nyní	Občané	•	•	•	Přepoččet, Obvody, Preference

5.4 Shrnutí reforem ČR

Nyní přistoupíme k malému shrnutí zkoumaných znaků reforem v České republice. Následovat bude tabulka s přehledem aktérů/iniciátorů, důvodů k reformě dle použitých modifikovaných inherentních faktorů a nástrojů reforem (tj. změny, které by přinesly).

Tabulka č. 8 – Shrnutí sledovaných znaků v reformách České republiky

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Toleranční patent 1998-2000	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule, Preference
Vynucená 2002	Elity, ÚS, Odborníci	•			Přepoččet, Obvody, Preference
Minoritní 2006	Elity, Odborníci	•			Preference

druhá Topolánková vláda 2006-2008	Elity, Odborníci	•	•		Přepočet, Obvody
Zemanova 2012-2013	Elity	•			Obvody, Preference
Demokracie 2.1 2012-nyní	Občané	•	•	•	Přepočet, Obvody, Preference

Dle tabulky je patrné, že reformy v České republice byly především řízeny politickými elitami. Nicméně se zároveň ukazuje role odborníků, která postupem času graduje (výjimka novějších reforem). Zjednodušené a modifikované důvody k reformě dle inherentních faktorů skrze normativnost fungování systému (viz výše) udávají, že reformy byly nejvíce odůvodňovány (odůvodnění od aktérů k fungování systému) snahou získat lepší poměrnost/spravedlnost systému následovanou v polovině představených případů stabilitou vlád. Pro lepší přehlednost je výskyt faktoru/důvodu v tabulce vyznačen symbolem tečky. U nástrojů reforem, díky kterým by reforma dosáhla svých cílů (jejího odůvodnění), se jako nejvíce využívaným nástrojem ukázaly preferenční hlasy (ať už jejich počet nebo hranice procent k posunu na kandidátní listině) a volební obvody (počet i velikost). Druhým nejvíce využívaným nástrojem v reformě můžeme identifikovat způsob přepočtu hlasů (dělitel, kvóta nebo jiný způsob)⁶. Naopak nejméně využívaným nástrojem je změna volební klauzule.

6 VYBRANÉ ZAHRANIČNÍ ZEMĚ A JEJICH VOLEBNÍ REFORMY

Následující část práce je věnovaná vybraným zahraničním zemím a jejich implementovaným reformám. Dojde vždy k velice stručnému

⁶ Pro zopakování k důvodům a nástrojům: důvody k reformě jsou oficiálně udávány jejich aktéry/iniciátory ke „špatnému“ fungování užívaného systému, nástroje jsou poté zkoumány dle podmínky zmíněné v metodologii.

představení fungujícího systému dané země, a poté popisu vybraných reforem, u kterých se následně naleznou jejich sledované identifikační znaky. U zahraničních zemí se bude vycházet, jak již bylo řečeno, především z reforem implementovaných. Informace k reformám budou vycházet z projektu Electoral System Change in Europe since 1945 (ESCE, n. d.) a jejich shrnutí pro danou zemi, kde jsou uvedené veškeré volební reformy provedené od roku 1945 v Evropě. Samozřejmostí je uvedení reforem v kontextu sledované doby, tj. dle návrhů reforem v České republice. Takto vybrané reformy jsou vybrány proto, protože pro podrobnější sledování všech návrhů reforem, nejen těch implementovaných, by byla potřeba detailní analýza a znalost kontextu dané země (Shugart, 2008, p. 30). Proto je v práci taktéž zaměřeno pouze na státy nejpodobnější a srovnatelné s Českou republikou. Jedná se o systém zemí visegrádské čtyřky a Pobaltských republik, u kterých se vyskytuje poměrný systém voleb do dolní komory. Tuto podmínku nesplňuje Maďarsko a Litva, které pro volby do dolní komory parlamentu využívají systém smíšený.

6.1 Slovensko

Pro volby do dolní komory parlamentu na Slovensku se podobně jako v Česku využívá listinný poměrný volební systém. Tímto systémem se volí celkem 150 poslanců v pouhém jednom celostátním obvodu. Forma kandidatury/zisku křesla probíhá skrze vázanou kandidátní listinu, kde volič má možnost rozdat až čtyři preferenční hlasy. Volební klauzule pro vstup do jednokomorového parlamentu je pět procent. Pro koalice dvou a tří stran je hranice vstupu do poslanecké sněmovny stanovena na sedm procent a pro koalice více stran poté deset procent. Přepočítání hlasů na křesla se provádí Hagenbach-Bischoffovou kvótou. (Chytilek et al., 2009, p. 345)

Začneme asi nejdůležitější reformou ve Slovenském prostředí. Tou nemůže být žádná jiná, než reforma z roku 1998 (Kerekes, Pink & Šedo, 2019, p. 69). Tzv. reforma HZDS byla vedena již ze snahy o sestavení pohodlné většiny po předčasných volbách v roce 1994. V tu dobu se tedy zrodila snaha o změnu volebních pravidel (Galanda, 1999, p. 88). Řešením problému sestavení vlády měla být právě navrhnutá reforma. Reforma

Mečiarova zavedla doslova faktický zákaz koalic formou samostatné klauzule pěti procent pro každý politický subjekt v koaličním uskupení. Navíc za koalici byla považována i individuální kandidatura členů jedné strany na stranické listině jiného uskupení (Šedo, 2007, p. 36). Zavedl se taktéž jediný celostátní obvod a přepočít hlasů se měl provádět Hagenbach-Bischoffovou kvótou namísto původní kvóty Hareovy (Kerekes et al., 2019, p. 69).

V reakci na „Mečiarovu“ reformu podala skupina 35 členů Národní rady SR poté ústavní stížnost (Birch et al., 2002, p. 77). Jedenáctého března roku 1999 poté Ústavní soud Slovenské republiky shledal mnoho nových ustanovení jako protiústavní (hledisko proporce) a bylo nutné provést revizi reformy. Nová reforma tedy proběhla a v srpnu 1999 vydala Národní rada novelu zákona (Hardman & Renwick, n. d., p. 13). Reforma podle které víceméně proběhly volby v letech 2002 a 2006 (Šedo, 2007, p. 37) nakonec ponechala jeden celostátní volební obvod i přepočít přes volební kvótu, avšak vrátila původní verzi volební klauzule na úroveň z roku 1995 (tj. 5, 7 a 10%) (Hardman & Renwick, n. d., p. 13).

Minoritní změnou byla reforma z roku 2004, která vzešla na podnět vlády. Reforma obsahovala možnost korespondenčního hlasování a snížila se procentní hranice v preferenčním hlasování z deseti na tři procenta (Kerekes et al., 2019, p. 69). Změna však byla natolik velká, že výsledky voleb v roce 2010 ukazují fakt, že preferenční hlasy jsou nejvlivnějším faktorem výsledku voleb na Slovensku (Hardman & Renwick, n. d., p. 14).

„Po volbách v roce 2010 převzali pomyslnou štafetu po HZDS Obyčajní ľudia...“ (Kerekes et al., 2019, p. 70). Jejich návrh volební reformy obsahoval tzv. nezávislou kandidátní listinu a celý systém se měl posunout směrem k semiproporčnímu systému. Navíc se v jejich návrhu snažili o zrušení financování politických stran nebo zákazu vedení předvolebních kampaní (Kerekes et al., 2019, p. 70).

6.1.1 Tabulkové shrnutí reforem Slovenska

Po každém představení reforem daného státu bude vždy následovat tato kapitola s tabulkou shrnující sledované znaky reforem. Vzhledem

k charakteru práce zde nebudou popisné bližší informace podobné u tabulky shrnující reformy v ČR. Reformy ze zahraničí budou celkově shrnuty společně s Českými v kapitole číslo sedm níže, ve které dojde i k zjištění cíle práce.

Tabulka č. 9 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Slovenské republiky

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Mečiarova reforma 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule
Revizní reforma 1999	Elity, Ús. soud	•			Klauzule
Minoritní 2004	Elity	•			Preference
Obyčejní ľudia 2010	Elity	•			Přepoččet

6.2 Polsko

Do dolní komory Národního shromáždění v Polsku (Sejm) se tak jako na Slovensku nebo v České republice používá listinný poměrný volební systém. V něm se volí celkem 460 mandátů ve vícemandátových obvodech v rámci vázané kandidátky. Volič ve volbách volí svoji kandidátku, ve které má možnost preferenčního hlasu. Volební klauzule do dolní komory je stanovena na pět procent pro jednotlivá politická uskupení a osm procent pro volební koalice. Přepoččet hlasů na mandáty umožňuje d'Hondtův dělitel. (Chytilík et al., 2009, p. 342)

Polsko bylo v práci již zmíněno v kontextu návrhu reformy druhé Topolánkovy vlády, nicméně se jednalo spíše o inspiraci volebním systémem nežli samotnou reformou (viz výše).

První reformou, kterou můžeme zařadit do kontextu práce v rámci fázi reforem v České republice je tedy reforma z roku 2001, která znamenala návrat polského systému k větší proporcionalitě (Šedo, 2007, p.42). Reforma zrušila jediný celostátní obvod a pro přepočítání hlasů měl být využit dělitel Sainte-Laguë, což znamenalo zvýšení možnosti přístupu menších stran. Klauzule pro přístup do Sejmu zůstala zachována z roku 1993 na pěti a osmi procentech (Šedo, 2007, p. 42; Kubát, 2005, pp. 114–116). Reforma 2001 vznikla na základě krize stranického systému v Polsku mezi levicí a pravicí, kde sice pravicové strany přechodní volby vyhrály, ale jejich pozici postupně začala levice ohrožovat. Logicky tedy k reformě nedošlo tolik od fungování systému, i když byla tak udávána (proporcionalita a tvorba stabilních většinových koalic), jako zájmu pravice uchovat si svou pozici (Novák et al. 2004, pp. 105–108). „Pravicové strany tehdy totiž procházely obtížným obdobím a chtěly umožnit vstup do Sejmu menším a mladším pravicovým stranám, které by pomohly oslabit vliv tehdy sílící levice.“ (Dušek, 2011, p. 3).

Další reformou v Polsku byla minoritní reforma roku 2005 stávajícího systému, vyvolaná opět z politických kruhů. Jednalo se pouze o dílčí změnu (dopravení užívaného systému), která přinesla minimální upravení volebních obvodů (Hardman, n. d., p. 10), ale hlavně změnu volebního dělitele na d'Hondtovu metodu (Piasecki, 2012, pp. 190–191).

Volby do Sejmu v roce 2011 proběhly následně podobně jako předcházející volby v roce 2007 a v roce 2005. Ale i tady nalezneme minoritní změny v rámci přecházejících reforem, které se týkaly nutnosti zastoupení alespoň 35 % žen i mužů (vyšší „spravedlnost“ voleb) nebo rozšířili možnosti korespondenčního hlasování (Piasecki, 2012, pp. 323–326).

Nutno ale konstatovat, že volební systém v Polsku podléhá politické situaci více než kdekoli jinde. Volební systém je v současné polské politické praxi využíván jako technický prostředek, se kterým lze manipulovat podle aktuálních potřeb s cílem dosažení zamýšleného politického důsledku (Novák et al., 2004, p. 89).

6.2.1 Tabulkové shrnutí reforem Polska

Tabulka č. 10 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Polské republiky

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody
Minoritní 2005	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody
Minoritní další 2006-2011	Elity	•			Úprava listin

6.3 Estonsko

Volby do jediné komory parlamentu v Estonsku probíhají listinným poměrným volebním systémem. Pro rozdělení celkem 101 mandátů ve vícemandátových obvodech se používá modifikovaný d'Hondtův dělitel s pětiprocentní klauzulí. (Pecháček & Kolář, 2002, p. 14) Volič poté volí kandidátní listinu, kde nedisponuje preferenčním hlasem (Chytilík et al., 2009, p. 327).

V Estonsku začne volební reformou 1998, která znamenala větší zásah do tehdy využívaného systému. „Výraznější zásah znamenala reforma před volbami v roce 1999.“ (Šedo, 2007, p. 45). Kvůli roztříštěnosti systému a nestabilitě vlád díky předvolebním koalicím, se přistoupilo touto reformou k vyloučení koaličních kandidátek (Šedo, 2007, p. 45). „V Estonsku docházelo k situaci, kdy politické strany využily možnosti vytvořit koalici pro překonání 5% klauzule pro druhé kolo přidělování mandátů a v parlamentu se okamžitě rozdělily a vytvořily samostatné parlamentní frakce.“ (Pecháček & Kolář, 2002, p. 15). Taktéž došlo například ke změně přerozdělování počtu mandátů v jednotlivých volebních obvodech (Núñez, n. d., p. 7). Nutno však podotknout, že počet přerozdělovaných mandátů v Estonsku značně kolísá

dle počtu zapsaných voličů, kde i přesný rozsah v literatuře a pramenech kolísá (Šedo, 2007, p. 45–46).

Další významnější reformou byla reforma z roku 2002, opětovně vzešlá z politických kruhů. Kvůli preferencím voličů z průzkumů došlo ke změně počtu volebních obvodů (navrácení dvanácti obvodů z voleb 1992), který měl trochu vylepšit podmínky pro velmi malé strany a nezávislé kandidáty (Šedo, 2007, p. 45). Navíc došlo ke změně pravidel v přerozdělování mandátů, kdy k zisku posledního mandátu postačí pouze 75% kvóty. Volební koalice zůstaly stále zapovězené. Navíc se zavedla možnost elektronické volby (Núñez, n. d., pp. 8–9). „Myšlenka internetového hlasování v Estonsku vznikla v roce 2001. ... V roce 2007 získalo i světové prvenství v použití internetového hlasování v parlamentních volbách.“ (Kuta & Hlaváček, 2014, p. 2). Volební reforma z roku 2002 byla bohužel i poslední reformou do nynější doby (Núñez, n. d., p. 8).

6.3.1 Tabulkové shrnutí reforem Estonska

Tabulka č. 11 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Estonské republiky

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
Roztříštěnost 1998	Elity	•	•		Přepočet, Zákaz koalic
Elektronická 2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klauzule, El. volba

6.4 Lotyšsko

V Lotyšsku se využívá pro volby do jednokomorového parlamentu (Saeima) poměrný volební systém v pěti volebních vícemandátových obvodech, do kterých se rozděluje celkem 100 mandátových křesel (Kuta,

2010, p. 3). Volba probíhá skrze vázané kandidátky s možností udělení jednoho preferenčního hlasu (Chytilík et al., 2009, p. 336). Přepočítání hlasů se pak řídí dle dělitele Saint-Laguë (dělí se řadou celých lichých čísel od čísla jedna) a v zemi funguje pětiprocentní volební klauzule (Kuta, 2010, p. 3).

Podobně jako u Estonska nedošlo k výraznějším změnám v rámci volebních reforem a nastaveného volebního systému. Od zavedení volebního zákona z roku 1992 tudíž nedošlo v lotyšském volebním systému k žádným podstatným změnám (Hardman & Renwick, n. d., p. 2).

„Lotyšský volební systém tedy prodělal dvě výrazné změny. Nejprve v souvislosti s obnovou nezávislosti země...ve snaze o prevenci štěpení stranické scény byla ale od počátku uplatňována klauzule. Jí se dotkla jediná následující reforma, zvýšení o 1%.“ (Šedo, 2007, p. 47). První volby do Saeimy, proběhly v roce 1993, kdy se vytvořila menšinová vláda, která však vydržela pouhý rok. Vznikla vláda nová, ale opětovně nebyla schopna vládnout (Dančák et al., 1999, pp. 164–166). Důvodem k posunutí hranice klauzule byla tedy špatná stabilita vlád.

Ačkoli byl v roce 1995 zaveden nový zákon, a od té doby došlo k řadě změn tohoto zákona, reformy se týkají spíše správy voleb než samotného systému. Zatímco lotyšský volební systém tak zůstal v podstatě nezměněn, pravidla týkající se toho, kdo se může voleb účastnit, byla v Lotyšsku předmětem značné debaty (Hardman & Renwick, n. d., p. 2). V roce 2002 došlo například k minoritní změně volebního zákona, kde již nebyla jazyková podmínka pro kandidáty (úroveň znalostí v lotyšském jazyce) (Hardman & Renwick, n. d., p. 9). K dalším změnám volebního zákona z roku 1995 došlo v průběhu let a daly by se shrnout společně jako revidující úpravy představené reformy. V roce 2003 například vydal Ústavní soud Estonské republiky nález, který zrušil odepření možnosti volit v policejní vazbě. V roce 2005 byla opět přijata Ústavní stížnost z důvodu znemožnění ucházet se o úřad v parlamentu pokud byl občan členem bezpečnostních nebo zpravodajských služeb. A konečně v roce 2009 taktéž zrušení možnosti kandidátům ucházet se o úřad ve více volebních obvodech najednou. Voličům však prvek možnosti volby v kterémkoli obvodu zůstal. (Hardman & Renwick, n. d., pp. 9–11)

6.4.1 Tabulkové shrnutí reforem Lotyšska

Tabulka č. 12 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Lotyšské republiky

Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje
		Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů	
1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo
Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS	•			Volební právo

7 SROVNÁNÍ ZNAKŮ VOLEBNÍCH REFORM

V této kapitole dojde ke konečnému srovnání námi sledovaných znaků volebních reforem (tj. aktéři, důvody k reformě skrze inherentní faktory a nástroje reforem). Analýza proběhne tak, že ke každé volební reformě České republiky představené výše budou přiřazeny všechny volební reformy ze zahraničí s respektem pro časovou dynamiku (nesrovnají se reformy, které ještě nepřišly. Čím více společných bodů budou reformy mít, tím více se refletovaly/zrcadlily a naopak. Po dokončeném srovnání bude tedy možné říct, zdali reformy skutečně „sledovaly“ trendy reforem. Za pomoci výsledků se pokusí práce stanovit možnost budoucího se ubírání reforem v České republice. Tabulky budou kopírovat údaje z tabulek výše, avšak nyní budou rozšířeny o počet shodných a lišících se znaků reformy. Po výpočtu jednoduchého rozdílu se naleznou nejvíce reflektované reformy. Čím více kladné číslo, tím více reflexe.

Tabulka č. 13 – Srovnání reforem podle první reformy v ČR

Ze mě	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Roz díl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	Toleranční patent 1998-2000	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule, Preference	/		
SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule	5	0	5
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	2	2	0
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	4	1	3
ER	1998	Elity	•	•		Přepoččet, Zákaz koalic	3	2	1
LR	1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo	3	1	2

Podle první tabulky číslo 13 vychází, že reforma Tolerančního patentu podléhá největšímu zrcadlení Mečiarově reformě na Slovensku (5 bodů), následované reformou z Polska (3 body). Naopak nejméně reflektující reformou je Slovenská revizní reforma s hodnocením 0. Součtem všech výsledných hodnot shody/neshody pak dostaneme celkové číslo reflektování. Čím vyšší toto číslo bude z možné získané hodnoty, tím vyšší byla i míra reflektování u dané reformy ČR. V tomto případě je to hodnota 11 z 23, což je celkově 48% míry reflexe.

Tabulka č. 14 – Srovnání reforem podle druhé reformy v ČR

Ze mě	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Roz díl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	Vynucená 2002	Elity, ÚS, Odborníci	•			Přepoččet, Obvody, Preference	/		
SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule	3	2	1
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	3	1	2
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	4	1	3
ER	1998	Elity	•	•		Přepoččet, Zákaz koalic	3	2	1
	2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klauzule, El. volba	3	4	-1
LR	1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo	1	3	-2
	Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS	•			Volební právo	3	1	2

Dle tabulky číslo 14 reformy „vynucené“ z roku 2002 vychází, že nejvíce byla reflektována reforma z Polska s nejvyšší hodnotou 3. Nejméně je pak Lotyšská reforma z roku 1995 s hodnotou mínus 2. Celková míra reflektování byla u tohoto případu 6 z 34 (18%).

Tabulka č. 15 – Srovnání reforem podle třetí reformy v ČR

Ze mě	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Roz díl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	Mínoritní 2006	Elity, Odborníci	•			Preference	/		
SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule	1	4	-3
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	3	1	2
	Mínoritní 2004	Elity	•			Preference	3	0	3
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	2	3	-1
	Mínoritní 2005	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	2	3	-1
	Mínoritní další 2006-2011	Elity	•			Úprava listin	2	1	1
ER	1998	Elity	•	•		Přepoččet, Zákaz koalic	2	3	-1
	2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klauzule, El. volba	2	5	-3
LR	1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo	1	3	-2
	Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS	•			Volební právo	2	2	0

Minoritní reforma 2006 nejvíce reflektovala Slovenskou minoritní reformu z roku 2004 v hodnotě čísla 3. Nejméně reflektovaná byla reforma Mečiarova a Estonská reforma 2002, které dosáhly hodnoty -3. Reflexe se stanovila na číslu -5 z 45, což odpovídá -11% reflexe.

Tabulka č. 16 – Srovnání reforem podle čtvrté reformy v ČR

Ze mě	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Roz díl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	Topolánko va 2006-2008	Elity, Odborníci	•	•		Přepoččet, Obvody	/		
SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule	4	1	3
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	2	2	0
	Minoritní 2004	Elity	•			Preference	2	1	1
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	5	0	5
	Minoritní 2005	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	5	0	5
	Minoritní další 2006-2011	Elity	•			Úprava listin	2	1	1
ER	1998	Elity	•	•		Přepoččet, Zákaz koalic	4	1	3
	2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klauzule, El. volba	4	3	1

LR	1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo	2	2	0
	Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS		•		Volební právo	2	2	0

Tabulka 16 ukazuje hodnoty pro reformu navrhovanou druhou Topolánkovou vládou. Ta se nejvíce přiblížila dvěma reformám v Polsku s hodnotou 5 a nejméně se přiblížila reformám v Lotyšsku s hodnotou nula. Zrcadlení se tentokrát vyšplhalo na číslo 19 z hodnoty 45, která odpovídá 42 procentům zrcadlení.

Tabulka č. 17 – Srovnání reforem podle páté reformy v ČR

Ze mě	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Roz díl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	Zemanova 2012-2013	Elity	•			Obvody, Preference	/		
SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepoččet, Obvody, Klauzule	2	3	-1
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	2	2	0
	Minoritní 2004	Elity	•			Preference	3	0	3
	Obyčejní ľudia 2010	Elity	•			Přepoččet	2	1	1
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	3	2	1

	Minoritní 2005	Elity	•	•		Přepoččet, Obvody	3	2	1
	Minoritní další 2006-2011	Elity	•			Úprava listin	2	1	1
ER	1998	Elity	•	•		Přepoččet, Zákaz koalic	2	3	-1
	2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klausule, El. volba	3	4	-1
LR	1995	Elity		•		Klausule, Volební právo	1	3	-2
	Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS	•			Volební právo	2	2	0

Reforma Zemanova nejvíce odpovídala reformě minoritní na Slovensku (3). Nejvíce se vzdálila lotyšské reformě z roku 1995 (-2) a celková hodnota se určila číslem 2 ze 48 možných. Hodnota odpovídá posléze 4% reflektování.

Tabulka č. 18 – Srovnání reforem podle šesté reformy v ČR

Ze země	Reforma	Aktéři/ Iniciátoři	Důvody dle inherentních faktorů			Nástroje	+	-	Rozdíl
			Poměrnost systému	Stabilita vlád	Propad hlasů				
ČR	D21 2012-nyní	Občané	•	•	•	Přepoččet, Obvody, Preference	/		

SR	Mečiarova 1994-1998	Elity		•		Přepočet, Obvody, Klauzule	3	2	1
	Revizní 1999	Elity, ÚS	•			Klauzule	1	3	-2
	Mínoritní 2004	Elity	•			Preference	2	1	1
	Obyčejní ľudia 2010	Elity	•			Přepočet	2	1	1
PR	Pravicová 1998-2001	Elity	•	•		Přepočet, Obvody	4	1	3
	Mínoritní 2005	Elity	•	•		Přepočet, Obvody	4	1	3
	Mínoritní další 2006-2011	Elity	•			Úprava listin	1	2	-1
ER	1998	Elity	•	•		Přepočet, Zákaz koalic	3	2	1
	2002	Elity, Občané	•	•		Obvody, Klauzule, El. volba	4	3	1
LR	1995	Elity		•		Klauzule, Volební právo	1	3	-2
	Revizorní souhrn 2002-nyní	Elity, ÚS	•			Volební právo	1	3	-2

Poslední zkoumaná reforma Karla Janečka (D21) získala nejvíce reflexních bodů u dvou polských reforem (3). Nejméně tato reforma

reflektovala reformy v Lotyšsku a revizní na Slovensku s hodnotou -2. Celková hodnota reflexe se zastavila na číslu 4 ze 48 (8%).

Celkové shrnutí nám tedy udává, že nejvíce Česká republika reflektovala reformy (z našeho výběru) z Polska a Slovenska. Nejméně reflektovanou zemí v rámci reforem je poté Lotyšsko. Nejvíce zrcadlenou reformou, která nejvíce odpovídala „trendům své doby“ je reforma navrhovaná druhou Topolánkovou vládou spolu s reformou Tolerančního patentu. Naopak nejmenší hodnoty dosáhla reforma minoritní z roku 2006, což může být důsledkem právě její minoritní charakteristiky, na druhou stranu všeho ale nejvíce reflektovala z výběru také minoritní reformu (Slovensko). Pozoruhodné je taktéž zjištění, že „nejnovější“ reformy ČR, Zemanova a Janečkova, nedosáhly příliš velkého hodnocení a od minoritní reformy 2006 je dělilo pouhých pár procent v reflektování. Příčinu můžeme zajisté nalézt v jejich charakteru personalizovanosti (viz výše). V rámci aktérů byly nejvíce zastoupeny elity, které výrazně dominují celému přehledu. V důvodech o reformu zase dominuje poměrnost systému. Nejvíce používaným nástrojem pro reformu se pak stal způsob přepočtu hlasů se změnou volebních obvodů.

Pohledem na možný budoucí vývoj reforem v České republice lze stanovit, že reformy v ČR budou v budoucnu odpovídat nejvíce (z námi vybrané oblasti) trendům v reformách v Polsku nebo na Slovensku. Nejpravděpodobnějším aktérem/iniciátorem reformy se stane politická elita, která jako hlavní důvod změny bude udávat proporcionalitu systému. Hlavním nástrojem ke změně bude způsob přepočtu hlasů nebo změna volebních obvodů. Nejnovější změna v politickém systému České republiky v roce 2021 (viz výše) pak tomuto tvrzení odpovídá. V rámci úrovně zrcadlení docházelo k periodickému zvyšování a propadu ($48\% > 18\% > 11\% > 42\% > 4\% > 8\%$). Podle nejvýše dosažených hodnot lze tedy přepokládat postupné zvyšování úrovně reflexe v reformách.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala výzkumem na téma analýzy trendů zahraničních volebních reforem, volebních reforem České republiky, a zda zmíněné volební reformy v České republice reflektují trendy změn volebního systému v zahraničí.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjištění znaků reflektování, popřípadě zrcadlení trendů volebních reforem ze zahraničí na volebních reformách v České republice, a také snaha odpovědět na otázku možného budoucího vývoje volebních reforem v ČR na základě zjištěných informací.

K dosažení cíle představené bakalářské práce jsme využili mimo reforem českých, i reforem zahraničních. Práci jsme cíleně zaměřili na reformy ve vybraných postkomunistických zemích. A dále jsme se soustředili na země uskupení V4 a Pobaltských republik, včetně podmínky zaměření se na státy využívající systém poměrného zastoupení. Celkově jsme se v práci snažili ve zkoumaných reformách poté nalézt relevantní znaky, které se ke konci podrobily analýze. Znaky reforem byly stanoveny modifikovanými Shugartovými faktory (tj. důvody k reformě), reformními aktéry/iniciátory dle Alana Renwicka (Renwick, 2010) a nástroji reforem, díky kterým chce reforma dosáhnout svého cíle. Výsledná data nám umožnila provést v závěru práce srovnávací analýzu.

Členění bakalářské práce odpovídalo naznačenému postupu práce. Nejdříve jsme představili základní typologii volebních systémů jako primární východisko pro zpřehlednění zkoumané oblasti tématu. Část byla dále rozvedena a zaměřena na listinný proporcí systém z důvodu využívání tohoto systému při volbách do dolní komory České republiky. Práce dále plynule navazovala na téma volebního inženýrství rozšířeném o tzv. reformní vlny, ze kterého jsme posléze vyvodili zkoumané znaky reforem.

Následovala analytická část, která měla za účel zkoumat specifické příklady volebních reforem v České republice a v zahraničí. Prvotně jsme se zaměřili na Českou republiku a její případy vycházejícím především z práce Jakuba Charváta (Charvát, 2013). Posléze jsme představili zahraniční země s jejich reformami. Zde se vycházelo hlavně z projektu Electoral System Change in Europe since 1945 (ESCE, n. d.).

Poslední částí bakalářské práce bylo slíbené srovnání nalezených znaků v českých volebních reformách a ve vybraných reformách ze zahraničí. Zde jsme našly vzájemné znaky reflektování a došlo například ke zjištění nejvíce a nejméně zrcadlených reforem. Mezi nejdůležitější výsledky jsme zařadili procentuální úroveň reflexe získané z jednotlivých srovnání reforem v České republice s reformami zahraničními. V tomto ohledu jsme došli k závěru, že se zrcadlení reforem periodicky zvyšuje a snižuje. Srovnáním informací jsme také nabyli vědomostí, které nás vedly k nejbližší možnému předpokladu vývoje reforem v České republice. Díky nejnovější změně volebního systému z roku 2021 se naše odhady potvrdily, tudíž jsme i ověřili správnost výzkumu. Za zmínku také stojí procentuální skok v reflexi mezi volební reformou z roku 2006 a 2008, u kterých došlo k posunu z minusových hodnot až k hodnotám druhým nejvyšším. Byl tento skok způsoben špatným zařazením (myšleno jako debata) minoritní reformy 2006 do volebního systému? Nebo tento skok způsobil návrh reformy druhé Topolánkové vlády, která byla z historie například i součástí předsednictví v Radě Evropské Unie? Možnost dalšího výzkumu rozhodně zůstává otevřená, a nejen v tomto ohledu.

ZDROJE

- Benoit, K. (2007). Electoral Laws as Political Consequences: Explaining the Origins and Change of Electoral Institutions. *Annual Review of Political Science* 10, 363-390.
- Birch, S., Millard, F., Popescu, M., Williams, K. (2002). *Embodying Democracy: Electoral System Design in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave.
- Bureš, J., Charvát, J., Just, P., Štefek, M. (2012). *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada Publishing, a. s..
- Cabada, L., Kubát, M., Müller, K., Romancov, M., Rosůlek, P., Říchová, B., Skovajsa, M. (2002.) *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Cabada, L. (2013). Jakub Charvát: Politika volebních reforem v ČR po roce 1989 *Středoevropské politické studie* 15(2-3), 218-220. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4526/5250>.
- Česká republika. 1992. *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky*. Praha: Česká republika.
- Česká republika. (1995). *Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů*. Praha: Česká republika.
- Česká republika. (2000). *Zákon č. 204/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 212/1996 Sb. a nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 243/1999 Sb., zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů*. Praha: Česká republika.
- Česká republika. (2006). *Zákon č. 323/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů*. Praha: Česká republika.

- Český statistický úřad. (n. d.). Výsledky voleb a referend. Dostupné na:
<https://volby.cz/>.
- Český statistický úřad. (2017). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017*. Dostupné na:
<https://volby.cz/cz/ps2017.htm>.
- Do formování volebního zákona výrazně zasáhla na konci devadesátých let opoziční smlouva (2021, 3. únor). *ČT24*. Dostupné na:
<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3264330-do-formovani-volebniho-zakona-vyrazne-zasahla-na-konci-devadesatych-let-opozicni>.
- Dančák, B., Pospíšil, I., Rakovský, A.. (1999). *Pobaltí v transformaci: Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav.
- Dlupalová, K. (2021a). *Vláda schválila dvě varianty volebního zákona, které připravilo Ministerstvo vnitra*. Dostupné z Ministerstva vnitra České republiky: <https://www.mvcr.cz/clanek/vlada-schvalila-dve-varianty-volebniho-zakona-ktere-pripravilo-ministerstvo-vnitra.aspx>.
- Dlupalová, K. (2021b). *Parlament schválil novelu volebního zákona*. Dostupné z Ministerstva vnitra České republiky: <https://www.mvcr.cz/clanek/parlament-schvalil-novelu-volebniho-zakona.aspx>.
- Dušek, V. (2011). *Parlamentní volby v Polsku 2011*. Dostupné z Parlamentního institutu: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75782>.
- Duverger, M. (2016). *Politické strany*. Praha: Karolinum Press.
- Dvořáková, V. (n. d.). *Změna volebního systému*. Dostupné z SANEP s. r. o.: http://www.sanep.cz/repository/images/sanep_zmena_volebniho_syste_mu.pdf.
- ESCE – Electoral System Change in Europe since 1945. (n. d.). Electoral System Change in Europe since 1945. Dostupné na: <http://www.electoralsystemchanges.eu/Public/TextPage.php?ID=5>.
- Farrell, D. (2001). *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. Basingstone: Palgrave.

- Farrell, D. (2011). *Electoral Systems. A comparative Introduction. 2nd Edition*. New York: Palgrave.
- Fižová, V., & Perknerová, K. (2013, březen 21). Prezident Zeman v Senátu navrhl změnu volebního systému. *Deník.cz*. Dostupné na: https://www.denik.cz/z_domova/budeme-sledovat-prezident-milos-zeman-navstivi-senat-20130321.html.
- Frantová, L. (2013, říjen 15). Schwarzenberg se nám přiznal k revoluční představě na změnu systému v Česku. To fakt není vtip. *Parlamentní listy*. Dostupné na: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Schwarzenberg-se-nam-priznal-k-revolucni-predstave-na-zmenu-systemu-v-Cesku-To-fakt-neni-vtip-289497>.
- Galanda, M. (1999). Ústavoprávne aspekty zákona o vol'bách do NR SR. In Bútorá, M., Mesežnikov, G. & Bútorová, Z., *Slovenské vol'by 98: Kto? Prečo? Ako?* Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Hardman, H. & Renwick, A. (n. d.). *Electoral System Change in Europe since 1945: Slovakia*. Dostupné z ESCE: <http://www.electoralsystemchanges.eu/Public/DatasPage.php?ID=6>.
- Hardman, H. & Renwick, A. (n. d.). *Electoral System Change in Europe since 1945: Latvia*. Dostupné z ESCE: <http://www.electoralsystemchanges.eu/Public/DatasPage.php?ID=6>.
- Hardman, H. (n. d.). *Electoral System Change in Europe since 1945: Poland*. Dostupné z ESCE: <http://www.electoralsystemchanges.eu/Public/DatasPage.php?ID=6>.
- Hejtmánek, J. & Voženílková, M. (2014). Jak hodnotit nerealizované volební reformy?. *European Electoral Studies* 9(2), 100-111.
- Hlaváček, K. & Kuta, M. (2014). *Elektronické internetové hlasování v Estonsku*. Dostupné z Parlamentního institutu: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=101330>.
- Huntington, S. (1991). Democracy's third wave. *Journal of Democracy* 2(2), 12-34.
- Charvát, J. (2010). Od sedmi k pěti a zpět. *Revue Politika*. Dostupné na: <https://www.cdk.cz/od-sedmi-k-peti-zpet>.

- Charvát, J. (2013). *Politika volebních reforem v ČR po roce 1989*. Praha: Grada Publishing, a. s..
- Chytilík, R., Šedo, J., Lebeda, T. & Čaloud, D. (2009). *Volební systémy*. 4. vyd. Praha: Portál.
- Sněmovna podpořila změnu volebního zákona (2006, 7. února). *iDnes.cz*. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/snemovna-podporila-zmenu-volebniho-zakona.A060207_171621_domaci_nel.
- Návrh změn českého volebního systému se inspiroval v Itálii či Polsku (2008, 7. srpna). *iDnes.cz*. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/navrh-zmen-ceskeho-volebniho-systemu-se-inspiroval-v-italii-ci-polsku.A080807_111707_domaci_jba.
- Institute H21. (2021). Janečková metoda. Dostupné na: <https://www.ih21.org/o-metode>.
- Kerekes, D., Pink, D. & Šedo, J. (2016). Slovenské stranické zemětřesení 2016. Pomohla by malá volební reforma?. *Sociológia* 51(1), 64-83.
- Klíma, M. (1998). Smíšený volební systém. *Politologický časopis n. v.*(3), 213-230.
- Klíma, M. (2000). Volební reforma v České republice v letech 1998-2000. *Politologický časopis* 7(3), 223-241.
- Klokočka, V. (1991). *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech*. Praha: Aleko.
- Kopp M. & Pavlovič, R. (2011, 2. března). Přímá volba prezidenta má být dvoukolová, shodly se strany. *iRozhlas*. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prima-volba-prezidenta-ma-byt-dvoukolova-shodly-se-strany_201103021718_mkopp.
- Koudelka, Z. (2000a). K diskuzi o změně volebního systému. *Časopis pro právní vědu a praxi* 8(2), 241-245.
- Koudelka, Z. (2000b). Změna volebního systému. *Politologický časopis* 7(1), 90-95.
- Kubalčík, J. (2013). Neodsuzujme Zemanův volební systém. *CDK n. v.*(n. i.), n. p.
- Kubát, M. (1999). Volební systém v České republice a možnosti jeho reformy ve světle zkušeností mladých demokracií středovýchodní Evropy. In

- Klíma, M., *Možnosti úpravy či reformy volebního systému ČR*. Praha: VŠE.
- Kubát, M. (2005). *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kuta, M. 2010. *Parlamentní volby v Lotyšsku 2010*. Dostupné z Parlamentního institutu: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=67013>.
- Lebeda, T. (1998). Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení. *Politologický časopis* 5(2), 115-136.
- Lebeda, T. (2001). Přirozený práh poměrných systémů, teorie a realita. *Politologický časopis n. d.*(2), 134-149.
- Lebeda, T. (2010). Volební reforma 2009 – poměrný, nebo smíšený systém?. In Mlejnek, J. et al., *Smíšené volební systémy a většintvorné modifikace systémů poměrných*. Praha: Karolinum.
- Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. New York: Cambridge University Press.
- Novák, M., Lebeda, T. et al. (2004). *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk.
- Novák, M. (1996). Malá politologická úvaha o vládní stabilitě. *Parlamentní zpravodaj* 2(7), 296-297.
- Núñez, L. (n. d.). *Electoral System Change in Europe since 1945: Estonia*. Dostupné z ESCE: <http://www.electoralsystemchanges.eu/Public/DatasPage.php?ID=6>.
- Outlý, J. (2003). *Strany a stát, volby a finance: Vybrané aspekty primárních voleb a financování politických stran*. Olomouc: Periplum.
- Pecháček, Š. & Kolář, P. (2002). *Volební systémy ve vybraných zemích Evropy*. Dostupné z Parlamentního institutu: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26412>.
- Pecháček, Š. & Němec, J. (2008). *Návrhy změn volebního systému do Poslanecké sněmovny: analýza a alternativní pojetí*. Dostupné z Parlamentního institutu: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=30247>.
- Pecháček, Š. & Němec, J. (2009). *Ústavněprávní souvislosti změny volebního systému, Aktuální návrh změny volebního systému pro volby do*

- Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Dostupné z
Parlamentního institutu:
<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=54109>.
- Pecháček, Š. (2013). *Panašování jako způsob personalizované volby v rámci poměrného volebního systému*. Dostupné z Parlamentního institutu:
<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=81957>.
- Piasecki, A. (2012). *Wybory w Polsce 1989-2011*. Kraków: Arcana.
- Prokop, D. (2008, 27. srpna). Topolánek: Připravujeme tři možné změny volebního systému. *iDnes.cz*. Dostupné na:
https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/topolanek-pripravujeme-tri-mozne-zmeny-volebniho-systemu.A080827_155712_domaci_dp.
- Reif, K. & Schmitt, H. (1980). Nine Second-Order National Elections-A Conceptual Framework For the Analysis of European Elections Results. *European Journal of Political Research* 8(1), 3-44.
- Reilly, B. & Reynolds, A. (1999). *Electoral Systems and Conflict in Divided Societies*. Washington: National Academy Press.
- Renwick, A. (2010). *The Politics of Electoral Reform. Changing the Rules of Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Reynolds, A., Reilly, B. & Ellis, A. (2005). *Electoral System Design: The International IDEA Handbook*. The International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Říchová, B. (2014). *Přehled moderních politologických teorií*. 3. vyd. Praha: Portál.
- Sartori, G. (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Severa, D. (2021, 11. května). V roce 2021 nás čekají volby do Poslanecké sněmovny. Jaký je systém a jak dopadly ty předchozí?. *Seznam Zprávy*. Dostupné na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/volby-do-poslanecke-snemovny-system-77895>.
- Shugart, M. & Wattenberg P. (Eds.). (2003). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?*. New York: Oxford University Press.
- Shugart, M. (2008). Inherent and Contingent Factors in Reform Initiation in Plurality Systems. In Blais A., *To Keep or To Change First Past the*

- Post? The Politics of Electoral Reform*. New York: Oxford University Press.
- Šedo, J. (2007). *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Šedo, J. (2010). Možnosti volebního inženýrství v ČR v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2010. In Balík, S., *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (pp. 283-314). Brno: MuniPress.
- Šedo, J. (2014). Možnosti volebního inženýrství v ČR v kontextu voleb 2013. In Havlík, V. et al., *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* (pp. 283-314). Brno: MuniPress.
- Taagepera, R. (2007). *Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Ústavní soud České republiky. (2001). *Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 42/2000*. Brno: Ústavní soud.
- Ústavní soud České republiky. (2021). *Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 44/17*. Brno: Ústavní soud.
- Vláda České republiky. (2008). *Usnesení vlády ČR č. 1072*. Praha: Vláda České republiky.
- Vodička, K. & Cabada, L. (2011). *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál.
- Voženílková, M. & Šedo, J. (2015). Personalizace volebního systému v návrzích volebních reforem v České republice. *European Electoral Studies* 10(1), 33-50.

Seznam tabulek:

- Tabulka č. 1 – Role elit a občanů v procesu reformy
- Tabulka č.2 – Seznam předpokládané normy fungování listinného poměrného systému
- Tabulka č. 3 – Shrnutí reforem 2000 a 2002
- Tabulka č. 4 – Počet mandátů získaných ve volbách do PS v roce 2006
- Tabulka č. 5 – Shrnutí reforem 2006 a 2008
- Tabulka č. 6 – Shrnutí Zemanovi reformy
- Tabulka č. 7 – Shrnutí reformy D21
- Tabulka č. 8 – Shrnutí sledovaných znaků v reformách České republiky
- Tabulka č. 9 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Slovenské republiky
- Tabulka č. 10 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Polské republiky
- Tabulka č. 11 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Estonské republiky
- Tabulka č. 12 - Shrnutí sledovaných znaků v reformách Lotyšské republiky
- Tabulka č. 13 – Srovnání reforem podle první reformy v ČR
- Tabulka č. 14 – Srovnání reforem podle druhé reformy v ČR
- Tabulka č. 15 – Srovnání reforem podle třetí reformy v ČR
- Tabulka č. 16 – Srovnání reforem podle čtvrté reformy v ČR
- Tabulka č. 17 – Srovnání reforem podle páté reformy v ČR
- Tabulka č. 18 – Srovnání reforem podle šesté reformy v ČR

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Seznam všech výhod a nevýhod systémů poměrného zastoupení

- Hlasy v křesla se věrně převádějí. Je minimalizován počet nadbytečných křesel pro velké strany, které mohou získat i malé strany.
- Pobízejí utváření politických stran nebo skupin podobně smýšlejících kandidátů.
- Propadá pouze málo volebních hlasů.
- Usnadňují přístup menšinových stran k reprezentaci.
- Pobízejí politická uskupení ke kampaním i mimo volební obvody, ve kterých mají silnou pozici.
- Omezují situace, kdy jedna strana obsadí všechna křesla v rámci volebního obvodu.
- Díky koaličním vládám je politika spolu s hospodářskými plány stabilnější i přes možnou výměnu vlád.
- Sdílení moci mezi politickými stranami a zájmovými skupinami je viditelnější. Zahrnutím „všech“ zájmů do zákonodárného sboru se předpokládá transparentnější rozhodování napříč společností.
- Systém umožňuje vyšší reprezentaci žen.

- Koaliční vládnutí vede k častým patovým situacím a následné neschopnosti politiky.
- Volební systém zahrnující mnoho politických stran (ne-li všechny) může vést k destabilizaci a fragmentaci stranického systému.
- Systém je vstřícný vůči extrémně pravicovým a levicovým politickým stranám.
- Vznikají koalice bez dostatečného společného politického základu a podpory od voličů.
- Malá politická uskupení mají v koalicích neproporčně velkou moc.
- Voliči nemají možnost vynutit si odpovědnost strany tím, že ji znemožní přístup k moci (vlád se mohou účastnit i strany s malým volebním ziskem).

- Složitost volebního systému vede často k jeho nepochopení nebo špatné administraci.
- Existují slabé vazby mezi zvolenými a jejich volebními obvody (celostátní obvody).
- Držení moci v rukou stálých představitelů zvolených stran.
- Je nutná existence uznané politické strany.